

NOTICIA

SOBRE 'L MOVIMENT HISTORICH EN LA BALEAR MENOR.

MENORCA EN LO SIGLE XIX.

(Acabament.)

II.—*En Antoni Ramis y Ramis.*

ERMÀ y gendre fou Antoni Ramis d' En Joan Ramis, y sos talents y mérits literaris son bastants, per esser considerat y estimat, encara que no hagi produhit com son germà y sogre obras del valor de las *Antigüedades célticas* y la *Historia de Menorca*.

Seguint l' exemple donat per lo jefe de la familia, En A. Ramis no escrigué sens consultar los arxius, y d' ells ne recullí gran aplech de noticias qu' encara esperan que las utilisi algú, ab método, pera escriurer l' historia de l' edat mitjana de la Balear menor. Mes junt ab aqueixos estudis se doná als estudis numismátichs produhint una obra notable com mes avall veurém.

De sentir es qu' en A. Ramis no se hagués trovat ab forsas pera continuar l' historia de Menorca comensada

per son germá, puig l' exemple y tradició de la familia havian de guiarlo per bon camí. Ademés, tal volta ell hauria pogut aprofitar los materials qu' indubtablement tenia reunits Joan Ramis pera acabar sa gran obra, materials que si no s' han fos van per lo mon tant perduts que no hi ha medi de trovarlos, per lo menys no ha sigut per nosaltres factible descobrir lo seu paradero, tal vegada per no trovarse en lo moment qu' escrivim esta *noticia* en Mahó una persona de la qual se diu que te bon nombre de sos manuscrits.

Reduida donchs la obra d' en A. Ramis á sas justas proporcions no deixa d' esser altament beneficosa per los treballs històrichs y arqueològichs, encara que no basti á posarlo entre los historiadors, puig ja está dit qu' una série de noticias històricas sens sistematizació y tendencia no poden assegurar á ningú un lloch entre los que emprenen lo camí mes difícil entre los mes difícils, lo camí d' historiar la vida de un poble, d' una nació.

Empero Antoni Ramis no estava lluny d' entrar per tan áspre vía, y de entrarhi ve, per que sabia unir al estudi dels monuments escrits, lo dels monuments figurats. Es per aixó que no descuida may l' estudi dels monuments litològichs, y molt atinadas reflexions y correccions se dehuen de algunas lápidas á son estudi. Mes ja que no podem apreciar ab detall tots sos treballs, deixemnos d' eix ordre de consideracions, que ja veurém per la llista bibliográfica que á continuació donarém l' importancia y valor dels estudis fets per A. Ramis, que no deixarem d' entretenirnos ab alguns números de la llista en mes ó en menys, á fi de fer compendre y estimar autor tant olvidat com digne d' esser commemorat per los aymadors del renaixement de Catalunya.

Sens tenir la pretensió de coneixer y donar la llista de tot lo escrit per A. Ramis, sino lo que havem tingut á la vista y havem estudiat passarém al detall de sa obra.

1) — *Suplemento á la obra, série cronológica de los gobernadores de Menorca, etc.* — Mahon, 1820. — Com se

veu per lo titol, en A. Ramis procura desde lo primer moment completar l' obra de son germá. Eixa proba d' amor fraternal y filial lo recomana á tots los homens de cor.

2)—*Noticias relativas á la isla de Menorca.*—*Cuaderno I. Mahon, 1826.*—Es un estudi sobre los carrers antichs y novells dels poblès de l' isla, ab noticias estadísticas de població moderna.

Idem.—*Cuaderno II.*—*Mahon, 1826.*—Comprent; una *Memoria sobre las caballerias y alodios de Menorca.*—Interessant estudi històrich legal.

Balle de la Orta.—En la plana 43 estudia las atribucions de tal empleo.

Partidors de contrast.—En la plana 45 comensa aquest estudi.

Libro vermell.—En la plana 49. Es una nota sobre el recobro de dit llibre que s' en portaren los turchs quant los saqueix de Ciudadela en l' any 1558.

Tricampos.—En la plana 21 comensa una nota sobre *Tricampos* que copiarem íntegra per sa importancia històrica, y per trovarse en un cuaderu raro en l' illa—«En la nota 37 que acompanya á la Alonsiada, ó conquista de la Isla por el Rey Don Alonso III de Aragon, al decirse que este Monarca desembarcó con un ejército en la parte de Tramontana, que era de *Tricampos*, confiesa el autor que no habia podido averiguar lo que queria decir esta palabra, ni el pasage á que aludia. Con todo es indudable que bajo esta denominacion se comprendia una cierta posesion de terreno de este término situada en el Norte»

«Aunque no he podido descubrir con toda la exactitud, é individualizacion que son apetecibles su certera extension y límites, daré á lo menos noticia de lo que encuentro en punto á lo expresado. Este terreno, segun se ve, abrazaba hasta los prédios de Bañul, Tordonell y Limpá, pues en los cuadernos de ventas archivados en la Escribanía de Cartas Reales, con cuyo auxilio se ha for-

»mado este artículo, resultan dos hechas en 1439, de dos
 »molinos de batanes situados en la parte de Tricampos,
 »los cuales lindaban con las citadas alquerías, cuya cir-
 »cunstancia arguye visiblemente que aquel terreno llegaba
 »hasta las mismas.»

«El Rafal de Jorje Boscha estaba no menos incluido en
 »las tierras de *Tricampos*, y confinaba con el llano de las
 »pasadoras y las alquerías de Piniixer, Morell, Limpa,
 »con otras del honrado Geraldo Boscha y con la de Bini-
 »sermenya.»

«El predio de Limpa y los Rafales contiguos llamados
 »Alchadima, Esquellés; Benitenti, Morell alias *lo Palmer*,
 »y una parte del Rafal algarroba estaban igualmente en
 »el terreno de Tricampos en los años de 1409 y 1461.»

«Estas son las únicas noticias con que puedo ilustrar y
 »desenvolver este punto de duda y obscuridad, debiendo
 »añadir que aunque en el siglo xv una parte del Norte de
 »nuestro término, consérvese el nombre de Tricampos,
 »como dice la relacion de la citada conquista que trae el
 »Carbonell, no por esto se desconocía el de *Fanarig*.
 »Además de comprobarlo la nota 25 que acompaña al
 »Extracto del *Pariatje*, resulta igualmente que en 1397,
 »Morell, el Rafall Bolill, é Cabresola se hallaban en las
 »partes de Fanarig, y lo mismo Beniatzém, Mongofre y
 »Pontorroya en 1408.»

Libros antiguos de Menorca.—En la plana 53 comen-
 sa una nota sobre el número y antigüetat dels documents
 dels llibres de Mahó y Alayor.

Noticias etc. Cuaderno III.—*Mahon, 1827.*—Conté
 un suplement sobre l' obra del seu germá «Diputats de
 Menorca,» planas 1 á 22 —Un altre suplement sobre *ape-*
llidos de Menorca.—Pl. 23 á 29.

Lanas.—Ab aquest titol se trova un curiós é interes-
 sant estudi per nostres economistas é industrials sobre l'
 importancia y valor de las llanas de Menorca, y en la
 plana 35 veurán un sistema económic que creyem esser

lo verdader proteccionisme, aixó es, *nos deixavan entrar géneros extrangers de llana per quant se feyan millors en la illa*, y los que passavan, no passarian sino migessant un peritatje pericial, y aixís los productos qu' es trovavan bons y ben fabricats se deixavan entrar, y los que no reunian tals qualitats se feyan reembargar.—Pl. 36.

Jueces de Tabla.—En la plana 44 comensa l' estudi de las atribucions de tals empleats.

Bandidos.—De plana 47 á plana 54 va un estudi sobre los *bandejats* de Menorca. Estudi interessant y que per la seva materia mereix que nos hi detinguem. Ben sapiguda es l' importancia qu' alcanzá lo bandolerisme catalá, y lo discordant qu' están las opinions sobre el mateix. Per uns sols se tracte de robarias; per altres de bandos polítichs; y per altres de qüestions religiosas, es dir, de la lluyta entre protestants y católichs de los sigles xvi y xvii.—Jo trovo en l' estudi d' en Ramis que lo bandolerisme está en alsa en la illa quant mes ho estava en Catalunya, es dir, per los anys 1648 á 1665.—En 1648 lo Gobernador tira en cara á los veïns de Menorca de que lluny de favorir los desordres protegian los delincuentes.—Pl. 51. Qu' ai costat de l' iglesia parroquial de Mahó hi havia una caseta anomenada dels *bendejats* ahont vivian los que s' acullian á sagrat; y en 1665 trovo lo següent cas que copio íntegro.—«Entre otros de los foragidos—que caygueren en una batuda—habia dos tonsurados llamados Juan Pellisser y Pedro Torres, habiendo sido aprehendidos sin trage, ni vestido clerical, el Gobernador de acuerdo con un censor y Fiscal los mandó ajusticiar. De sus resultas el Vicario General fulminó censuras contra los referidos, de que se resintió tanto el monarca, que con Real orden de 16 de Agosto de 1665, al mismo tiempo que aprobó los procedimientos del citado Gobernador y sus ministros, mandó escribir al Obispo de Mallorca para que nombrase otro Provisor Eclesiástico que atendiese la quietud que se requería y al Virey y Audiencia á fin de que defendiesen la Juris-

»dicion Real. A lo que se ve el Obispo se desentendió
 »de aquella insinuacion y sin atender á los excesos que
 »dichos bandidos habian cometido, y al alivio que era de
 »esperar del referido acto de justicia, formó competencia
 »con la jurisdiccion ordinaria acerca de lo espresado, no
 »habiendo reparado en condenar al Gobernador de Me-
 »norca las varias cantidades. Pero el Gobierno firme en
 »proteger á sus empleados, llevó con la mayor energía
 »este asunto, por el que se interesaron no menos los Ju-
 »rados de la Isla, y mediante Real órden de 19 de Julio
 »de 1667, dispuso se abonasen á dicho Gobernador qui-
 »nientos escudos de á diez reales de plata por lo que ha-
 »bia padecido y gastos que se le habian ofrecido con este
 »motivo.»

D' aquest curiós incident be s' en pot afegir sa ensen-
 yansa ab la que resulta de la germandat en que vivian l'
 Abat de Ripoll y 'l famós Rocaguarda.

Bobaje ó bobático.—Estudi sobre aquest tribut, pl. 55.

Hostis, et cavalcatae.—Idem, pl. 56.

Besante y Morabatin.—Resumen de lo que diu Cap-
 many sobre eixa moneda del temps de la conquista.—
 Plana 59.

Laudemio.—Estudi legal detingut y ben fet.—Pl. 62
 á 76.

4)—*Ensayo sobre algunas inscripciones y otros puntos
 de antigüedades.*—Mahon, 1828.—Las inscripciones son
 mallorquinas, menos una arábica menorquina.

5)—*Noticias etc.*—Cuaderno IV.—Mahon, 1829.—
 Comensa ab un suplement sobre la obra de son germá
Alquerias de Menorca. D' aquest notable treball mereix
 ésser copiat aquí la transformació d' alguns noms antichs
 per los que vulgan fer treballs toponomastichs, pl. 9 y 10.

Nom antich	Nom modern
Alanrell	Llanrell
Alcudia	Sa Cudia
Alcharia	Sa Cudia
Albayda	Aubayda
Albufera	Bufera
Arcoig	Alcoig
Albalagay	Aubalagay
Benihomaya	Biniaumaya
Benihalell	Binifaell
Binimamuht	Binimaymut
Binifallida	Binifailla
La Casa nova	Canóva
Califfit	Califi
Gibertó	Llibertó
Olocaig	Lucaig
Torralba	Taranbi
Torranalti	Tornalti

Langosta; de planas 63 á 68, va una noticia sobre las plagas de Llagosta que ha sofert l' illa, y aquí hi ha que notar per quant aquell senyor que *barra ó desbarra ans* y després d' escriurer sobre la llagosta hi torni que contra la plaga de l' any 1683.—Pl. 63.—pogueren mes que los exorcismes y rogativas, 60 noys y 4 homens que's dedicavan á matarlas.

Prorateo de contribuciones y donativos comunes á estas islas en los siglos pasados.—Pl. 69.

Tréguas.—Bonica nota sobre tréguas en l' illa y lo que produhi de 1556 á 1658 la composició de delictes.—Pl. 73 á 80.

Sobre las Gramallas y Xias de los respectivos funcionarios Públicos de Menorca.—Molt interessan estudi indumentari sobre los colors dels vestits—pl. 81 á 89.

Prohombres ú hombres buenos.—Pl. 90, sa organisació y funcions en causas civils.

Maravidi ó Fogage.—Estudi sobre dit tribut en l' illa de Menorca.

Minas de barniz y alcohol.—Minas avuy desconegudas y de las que se sap casi any per any lo que produhiren de 1600 á 1697 las de Capifort y Torreblanca. Donchs avís als minaires.

6)—*Noticias etc. Cuaderno V.*—Mahon, 1829.—Ple de curiosos estudis sobre lo Govern municipal de Menorca, vestits, ceremonias, dictats, empleos, comptes, etc. En mitg se trova un suplement biogràfich.—Pl. 51 á 79—al llibre de son germá *Varones ilustres etc.*

7)—*Noticias etc. Cuaderno VI.*—Mahon, 1829.—Comensa ab un suplement al *Tratado de pesos y medidas de Menorca* d' en Joan Ramis.

Tribunal de la Real gobernacion.—Estudi sobre l' organisació d' eix tribunal.—Pl. 35 á 70; es molt important baix lo punt de vista històrich-legal.

Naufragios sucedidos en las costas de Menorca.—Llista dels ocurreguts de 1430 á 1776, precedit d' una nota sobre 'l dret de naufragi. pl. 72 á 102.

8)—*Idea del antiguo directorio ó libro de los bayles y amostarenes de la isla y suplemento al Pariatje.*—Mahon, 1832.—Lo directori es lo llibre del *Balle de la Vila y terme de Hiallor* compilat en 1381, y ab adicions de 1382, 1397, 1398 y 1400.—Del seu detingut extracto copio lo següent: quant se tocava lo *seny del lladre* sols se donava de temps per que tothom se retirés á sas casas lo temps que trigués á cremar una *candela mayal*, pl. 10.—Si algun esclau se tornava contra son amo, muller ó fills, l' amo tenia facultat pera castigarlo sens quedar ab responsabilitat cas de que li fes ferida alcuna ó dany corporal sent cregut baix sa paraula, pl. 10.

Ab tant rigor se castigava al qui favorexia la fugida d' un esclau que fins se l' imposava la pena de mort; y als esclaus que fugian de casa de sos amos ó desertavan se 'ls donava castichs proporcionats al temps de sa ausencia: podent anar lo càstich desde tallarli un peu á penjarlos, sent de notar la disposició que manava y obligava á tots los propietaris d' esclaus á indemnisar al amo del esclau fugitiu son valor, lo mateix que 'n lo cas de que se li posés la pena de mort, pl. 12 y 13.

Y ja que parlem d' esclaus direm qu' en l' estudi dedicat á una *Tabla de voces menorquinas anticuadas, etc.*, pl. 18 y 19.—que 's recomana molt poch, se hi trovan los noms dels esclaus *cuartats* com diuhem avuy en Cuba y son, *Sclau setmaner*, *Sclau en via de llibertat*, *constituil*, *enfrenquil*, *de taylla*.

Tornant al Directori copiarem al peu de la lletra lo que diu sobre 'l reglament de la prostitució per esser nou y curiós, y per lo qu' interessa conèixer quant s' ha fet per estirpar eixa plaga social:—«Para las mujeres mundanas «habian en los diferentes pueblos de la isla un cierto parage ó lugar donde debian demorar, cuya precisa obligación se les impone, y además se las prohíbe llevar «*abrigay*, ó sea la mantellina, providencia muy bien pensada para evitar el escándalo y mal ejemplo que se sigue «á la juventud de vivir aquellas diseminadas en varias «partes de la ciudad. El Consejo general de la Isla teniendo en consideracion este asunto, en sesion de 19 de «Junio de 1567, acordó suplicar el establecimiento de «cinco ó seis casas de las que se hallaban arruinadas en «la calle de S. Juan de Ciudadela de resultas de la invasión de los turcos en 1558, y recomponerlas á fin de que «sirviesen de casa pública de prostitucion, *bordel*, en la «inteligencia que no podria permitirse hospedar allí á «persona alguna, ni poner sobre la puerta piedra para «denotar el objeto á que estaba destinada.»—¿Vol dir aixó que se seguia la costum romana probada y demostrada en las casas de Pompeya?—El pueblo de Mahon penetrado de la imperiosa necesidad de tomarse una medida «sobre el particular, en Junta de 2 de Julio de 1606, resolvió hacerla presente al Gobernador de la Isla, y estar «á lo que este dispusiese.»

«Sea que esto no llegase á verificarse, ó que el mal «fuese en aumento, es indudable que en 1727 se trataba «de que cada pueblo tuviese una casa de reclusion, con «cuyo motivo se formalizó espediente y visto el allanamiento general, el Juzgado de la Real Gobernacion con

«auto de 22 de Marzo de aquel año mandó (infructuosamente, pues tampoco tuvo su efecto) se recogiesen las mugeres mundanas, destinándose para su reclusion una casa en cada pueblo, que debería ponerse al cuidado de sus respectivos mayordomos, siendo uno de ellos eclesiástico para el gobierno espiritual, y en caso de no alcanzar el producto de las questaciones para la manutención, se supliese el deficit de los caudales públicos.»—pl. 16 y 17.

9).—*Memoria sobre el real patrimonio de Menorca, y una moneda del rey D. Alonso relativa á ella.*—Mahon 1832.

10).—*Fortificaciones antiguas de Menorca.*—Mahon 1832.—Mes curiós que important per l'història es aquest treball que 's recomana per la minuciositat y detalls que dona, com per la nomenclatura que dona de la artilleria del segle XVII.

11).—*Inscripciones relativas á Menorca y noticia de varios monumentos descubiertos en ella.*—Mahon 1833.—Las inscripciones son catalanas y de la edat mitjana, menos una pl. 16 á 23 que 's llatina y del mateix temps.—Dona després una descripció de varias antigüetats trovadas en diferents punts de l' illa, sent la més curiosa un porx singular ab alas y ab lo pel del llom erissat trovat en lo terme de Mahó predi de Torelló de la Viuda, curiós monument que 'ns fa pensar ab monuments anàlechs de la illa de Cerdenya.

12).—*Ilustraciones á una inscripcion romana descubierta en la isla de Ibiza,*—Mahon 1836.

13).—*Noticias etc. Cuaderno VII.*—Mahon 1838.—Crech qu' aquest es l' últim cuadern que publicá l' autor. Es una verdadera memoria, ben feta y documentada so-

bre l' *Origen de los diezmos en Menorca, sus alteraciones, tarifa y repartimiento con otras noticias relativas á esta materia*, que té tan valor històrich com legal.

14).—*Disertacion sobre unas monedas atribuidas á la antigua Ebusus, hoy isla de Ibiza*.—Mahon 139.

15).—*Descripcion del monetario del difunto Dr. don Juan Ramis y Ramis*.—Mahon.—No porta l' any. D' una nota que 's trova en la plana 204 se podria creurer que l' obra fou impresa en 1824 puig porta la firma de dit any, 1 d' Agost.—Mes no tenim un dato cert pera afirmar que tal nota no fa ni referencia al temps en que l' autor acaba d' escriurer son trevall. Tots los estudis d' En A. Ramis son impresos en l' Imprenta de Serra (Pere Antoni) fins l' any 1836, á partir de 1838 data d' altre trevall seu lo peu d' imprenta es *Viuda é hijo de Serra*, y en eixa imprenta continua imprimint, donchs sa descripció monetaria fou impresa avans de 1836.—Més podém avansar. En lo temps en que fou impresa la *Descripció del monetari*, Serra vivía com se veu en lo peu d' imprenta en lo carrer d' Arravaleta núm. 21 y en eix carrer é imprenta se imprimiren tots sos trevalls fins 1828. A contar de 1829.—*Cuadern IV de las historias etc.*, l' imprenta figura en la Costa de Dayá. Donchs sa imprenta es d' avans de 1829. Res més havem pogut adivinar respecte á la data fixa de l' impresió de tan notable llibre.

Un exámen d' aquest llibre no 's pot fer sens tenir lo monetari á la vista, y si bé existeix, encara nostra mala fortuna ha fet que lo seu poseedor estés en lo camp durant nostra permanencia en Mahó. De tots modos es una obra considerable feta ab gran pericia y coneixement, procurant sempre referirse á altres autors acreditats en son temps, en fi á totas aquéllas garantías que per aquesta classe de trevalls se demanan á un autor.

Reunit tot lo publicat per En A. Ramis forma una notable biblioteca històrica que per forsa ha de coneixer y

consultar qui vulga escriurer ab seguretat l' historia de Catalunya; es per aixó qu' havem cregut de nostre deber donar á conèixer un repertori històrich d' indubtable valor y poch conegut, puig los folletos d' En Antoni Ramis escassejan més que los del seu germá. D' aquest se 'n trova una magnífica colecció en la biblioteca universitaria d' aquesta ciutat, lo que no 'm recorda en aquest moment es si també existeixen en dita colecció ó en altre los escrits d' En A. Ramis. Baix aquet ordre d' idees En Antoni Ramis mereix ser contat entre nostres historiadors y estimat en lo que val son esforç pera donar á conèixer documents notables, y monuments poch coneguts ó mal explicats.

III.—*Rafel Oleó y Quadrado.*

Crech que fou en l' any pròxim passat quan aqueix laboriós fill de Menorca baixá al sepulcre. Quant donchs sa familia porta encara lo dol en lo cor, las més elementals conveniencies nos obligan á refrenanar nostra ploma y á no escriurer tal com lo setiam y creyem de rehó lo juhí que mereix son *Historia de la Isla de Menorca.—Ciudadela 1876, 2 tomos de 1328 planas en 4.ª* Més si dirém qu' es gran llástima en home que 's trovava en bona situació pera continuar l' obra d' En Ramis que no continués per son camí.

Puig s' ha de saber qu' En Oleó no era d' aquells historiadors que se contentan ab copiar dels llibres, sino que sabia anar á las fonts, y aixís tenia reunits 14 tomos de manuscrits sobre historia, antigüetats, usos y costums y literatura avans d' escriurer sa historia de Menorca, y de tan gran arsenal, son mérit y valor se pot deduhir de las referencias y citas dels meteixos fetas en sa obra, y de las mostras que en los verdaders apéndices del tomo segon dona.

Nosaltres no havem pogut per manca de temps consultar dits tomos, més estimem que so poseedor, com lo po-

seedor dels 33 tomos de manuscrits d' En Ramis, havían de fer algo pera que no quedés estancada tanta riquesa diplomática é històrica. Per aixó creyém que l' Ajuntament de Mahó ahont no faltan personas de gran ilustració y cultura literaria y científica, haurian de procurar la publicació, sino de tots ells, al menos d' un índice bibliogràfic rasonat, amen de publicar íntegros aquells que per sa importància ne fossen acreedors, trevall qu' ab una mica de bona voluntat y ab poch gasto se podria fer.

Venint ara á l' *Historia de Menorca*, direm que nosaltres no censurem radicalment los llarchs capitols que á l' historia natural de la isla dedica l' autor. Certament los detalls á que baixa no son propis d' una Historia, mes al fi y al cap donan un coneixement exacte y minuciós del teatro ahont se van á representar los grans dramas de una y altre part de l' Humanitat, ó de la Humanitat en sa unitat lògica, y may está de mes lo que no danya estanti.

La part de l' Historia antiga deixa que desitjar: en primer lloch l' autor que tenia á sa ma l' obra d' en Ramis sols havia de copiarla, corretjintla d' aquells defectes que com havem dit son fills del temps d' en Ramis, mes sens suprimir las referencias als autors, puig una Historia sense notas y justificatius es imperfecta, puig sols justificant la veritat, es com la veritat s' imposa al natural escepticisme del home.

No serém nosaltres los que tampoch tirarém la pedra sobre los vuyts del temps de la conquesta y dominació dels alarbs, aquest es un trevall qu' encara está per fer, y que sols pot empendre qui ab suficient coneixement del alarb puga dedicarse á fer investigacions en los historiadors musulms.

L' historia de l' edat mitjana podria haver sigut mes complerta fins sensa acudir á nostre arxiu nacional. Los historiadors catalans no foren prou estudiats per En Oléo qué tal vegada no pogué procurarsels á Menorca. Per ell sembla que no hi hagi mes qu' un historiador, en Carbonell.

Mes arribem á l' época moderna y en eixa part de son treball l' autor se pert com lo fill pródich. Son tantas las riquezas que poseheix que las gasta totás sens discreció. Los documents abundan per ell, las mes curiosas noticias sobre l' historia de Menorca arriuan á las sevas mans, y las dona totas sensa reserva, venint á ser enutjosa una part de sa historia qu' es de segur la mes important, sols per no haver sapigut treurer del gran número de documents que dona lo grá dels mateixos deixant la brossa que per res importa.

Confessem que tal superfluitat per mes que danyi te un costat que encanta, puig se veu evident l' amor del autor per las cosas de son país natal, y tot lo qu' es fet ab entussiasme patri es agradable. Per l' autor tot lo que es menorquí es interessant, y estém segúrs qu' al emprendre sa obra *En Oléo* no pensava en mes lectors qu' en los menorquins, y creyent, ab rahó, que tot quant fos menorquí havia de interessarlos, baixá á detalls, á minuciositats que de cap modo poden ni deuen admetres en una historia.

Clarament se veu donchs quin es lo defecte capital de l' obra d' *En Oléo* y lo partit que d' aqueix mateix defecte ne pot treurer l' Historiador que demá, reunint tot quant s' ha escrit sobre Menorca, sapigués triar lo qu' es propi d' una Historia, y coleccionarlo y darlo ab método y sistema.

De totas maneras *En Oléo* se guanya un títol d' Historiador, y sigan los que vulgan los defectes de son llibre, es lo cert, que d' avuy en endevant no 's podrá escriurer ni sobre las Balears ni sobre l' historia de Catalunya sensa tenir la obra d' *Oléo* al devant.

Un sigle ó tres quarts de sigle omplerts per tres homens del valor dels dos Ramis y *Oléo* ¿no donará tot son fruyt en son últim quart?—¿No hi haurá en Menorca un patrici que continuhi y acabi l' obra dels dits?—¿No tindrán imitadors y continuadors los Ramis y en *Oléo*?

Es lo cert que á nostre coneixement no ha arriuat lo nom del home que avuy continuhi en Menorca los estudis històrichs, mes pera nosaltres es indisputable que la sembra feta, fructificará y donará fruyt, que no 's pert res pera l' humanitat, y menos se pert lo que 's dona en terreno tan abundós y ben conreat.

Fiem donchs en lo dia que arriuará fins nosaltres lo nom del continuador d' en Ramis, y si pera favorir son naixement contribuhiexen aquestas ratllas inspiradas per lo entussiasme y amor de son autor per tot lo qu' es catalá, y als catalans se refereix, y per la bellesa de Menorca y amabilitat de sos abitans, nostre content será gran, que millor alegria no podem tenir que la de veurer com per lo renaixement històrich, renaix en tot lo pais d' Aragó l' antich esperit del poble qui un dia fou mestre y senyor del Mediterrá.

Mahó 25 Maig 1879.

S. SANPERE Y MIQUEL.

LOS CLUBS ALPINS Y LAS ASSOCIACIONS D' EXCURSIONS

CONFERENCIA DONADA LO DIA 31 DE MARS DE 1879 EN LA
ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA, PER D. RAMON
ARABÍA Y SOLANAS, PRESIDENT DE LA METEIXA.

(Continuació.)

o Oesterreichischer Touristen Club (Club de Turistas Austríach) ocupa l' lloch immediat en ordre d' antigüetat. Fundat en 2 de Agost de 1869, comptava al cap de l' any ab 239 socis y lo 1.er de Janer prop passat, es á dir, 10 anys més tart, ab 2.736. Veus' aquí sumariament y á istil de part telegráfic, la historia d' aquesta Associació, fundada principalment pera explorar tota la part oriental dels Alpes Austríachs y 'ls encontorns de Viena, regions que no havian sigut quasi exploradas per la «Associació Alpina d' Alemanya y Austria,» de que avans havem parlat.

Any I.—1869.—239 socis á 2 florins (5 pessetas) l' any.
—3 excursions alpestres á 20 florins (10 duros); preus reduhits.

Any II.—1870.—280 socis.—4 excursions.—Gastat pe-

ra obras alpinas (camins, cabanyas, etc.), 806 florins.—Fundació de la biblioteca.—1.ª publicació.

Any III.—1871.—317 socis á 1 fl.—5 excursions.—Pera obras alpinas, 140.—1.er Anuari.

Any IV.—1872.—613 socis á 2 fl.—6 excursions.—Pera obras alpinas, 8861 fl.—Col·locació en los camins dels primers posts indicadors.

Any V.—1873.—601 socis á 3 fl.—2 excursions.—Pera obras alpinas 4504 fl.—2 publicacions.

Any VI.—1874.—681 socis.—8 excursions.—Pera obras alpinas, 916 fl.—Establiment d' una estació meteorològica en lo Schneeberg.—Reducció de preus en los ferro-carrils del Sud.—1 panorama.—Organisació d' un cos de guías.—Fundació d' una festa anyal commemorativa de las celebritats científicas.

Any VII.—1875.—1200 socis (quasi l' doble en un any).—6 excursions.—Pera obras alpinas 2603 fl.—Comissió de publicitat per mitj de la premsa.—Se prengué part en la Exposició de las societats alpinas á Paris.—2 panoramas.—Major reducció de preus en tots los ferro-carrils.

Any VIII.—1876.—1454 socis.—2 excursions.—Pera obras alpinas, 7888 fl.—Publicació d' una taula pera midar alturas barométricas.—5 panoramas.—Reducció de preus en lo Rudolphsbahn (carril de Rodolf).—Vetllada en honor de Humboldt.—Ball que produhí 1907 fl. pera la cabanya de refugi de Carles Lluís (*Karl Ludwighaus*).

Any IX.—1877.—2006 socis.—3 expedicions.—Pera obras alpinas, 7741 fl.—Publicació de la monografia *Die Raxalpe*.—4 panoramas.—Ball en honor d' Albert von Haller.—3 vetlladas.—1 ball.

Any X.—1878.—Havem arribat á l' any passat y m' permeteréu qu' entri en algun major detall.

En primer lloch, desde 1873 s' ha fixat la quota en 3 florins, dels quals 2 son pera la Caixa central y 1 pera los gastos particulars de la Secció.—A més de las quotas, reb lo Club donatius importantíssims, ab los quals se compren que hagi pogut arribar á gastar en dits 10 anys pera

obras alpinas solsament 39,143 fl. (prop de 20,000 duros). —Lo total de gastos dels 10 anys se reparteix aixís: 37 p^o/10 pera cabanyas, etc.; 33 p^o/10 pera lo Anuari; 8 p^o/10 pera Biblioteca y panoramas; 8 p^o/10 pera vetlladas, concerts y balls; 2 p^o/10 pera Comissió de publicitat y 4 p^o/10 pera fons de reserva.

Lo *Club Austriach* cultiva la vida social ab fins benéfichs y humanitaris dignes de lloansa. Lo ball de máscaras que dona cada any lo dia 1.er de Febrer es una de las festas més espléndidas de Carnestoltas y s' veu sempre honrat ab la presencia de la Cort y de la societat més distingida de Viena. Lo ball de 1.er de Febrer de 1878 doná nets 2367 fl. (1000 duros) y aproximadament lo meteix ha donat lo d' aquest any. A més d' aquest ball, ha donat lo Club altrás festas, com son: concerts, representacions dramáticas, ja per indivíduos del meteix, ja per artistas forans, quin producte destiná á socorrer las desgracias esdevingudas als districtes rurals y de montanya, com son, inundacions, *lavinas*, *avalanxas*, etc.

Las excursions á las altas montanyas s' han vist molt contrariadas l' any passat per causa del mal temps, lo que no vol dir que no n' hi hagi hagut algunas molt importants.

Més activa ha pogut esser la vida del Club en conferencias públicas y tant bon resultat han donat que s' ha decidit continuarlas aquest any una ó dos vegadas al mes, á quin fi ha cedit son local anomenat *la Sala verda* l' Academia de ciencias de Viena. L' any passat se donaren durant lo hivern 19 conferencias en que prengueren part 15 socis, la major part d' ellas sobre excursions alpinas. La primera d' aquest any la doná lo Dr. Franz Toula sobre la «Constitució geològica dels Alpes orientals,» acompanyantla d' una exposició de cartas geològicas y perfils de diferentes rocas, etc.

Ha celebrat també lo C. de T. A. varias exposicions periódicas de paissatjes comprenent quadros al oli, aquarel·las, fotografías, dibuixos, etc., y figurant entre ellas

obras de mestres célebres, com vg. los professors Hansch, Hounold y Obermüller. A més té anunciat un certámen, ab premis de 100 y de 50 fl. (40 y 20 duros) pera monografías sobre indrets ó grupos dels Alpes poch coneguts.

Ha obtingut en l' any passat major rebaixa dels carrils (fins al 45 p ^o/₁₀); ha reglamentat una nova colla de guias, ab lo qual son 6 ja las que se subjectan á tarifa; ha aumentat considerablement sa biblioteca fins al punt de possehir avuy 800 obras, 60 panoramas y 71 mapas, cartas y atlas, y ha distribuït gratuïtament á 15 rectors (ó pastors, *Pfarrer*) de l' alta montanya Anuaris del Club á fi de fer propaganda entre l' clero y atraürersel' pera interessar á las poblacions en la causa del alpinisme.

Vos he parlat varias vegadas d' Anuaris. Aquí 'n teniu un que podreu examinar ab sas cartas y panoramas; encara qu' en alemany, donéuhi una ullada y compendréu sa importancia. A més, si algú desitja detalls, acabada aquesta llarga y sens dubte pera vosaltres pesadíssima relació, los donaré ab molt gust. Sols vull fer notar una cosa á n' aquí, á n' aquest país ahont tothom, aixís qu' embruta quatre ratllas de paper, ja aspira á veurer son nom en lletres de motllo; lo Anuari conté una monografia sobre *Das Todte Gebirge (la Montanya Morta)* que omple 200 planas y una série de memórias de poca extensió, segons diu lo llibre, *kleine Mittheilungen*, lo que no impedeix per tant que n' hi hagi de 20 y 30 planas de lletra compacta y menuda, com podreu veurer, y tota original, d' observació y de treball propis. Lo qui fa la meytat entre nosaltres, copiant y retallant d' aquí y d' allá, aspira ja als sitials de las Academias y als honors de la immortalitat!

Lo *Club de Turistas Austriach* se presentá á la última Exposició de Paris y dech á la amabilitat d' un dels seus distingits socis, delegat nostre avuy en aquella capital, las 3 fotografías que podreu examinar luego y per las quals podreu fervos cárrech de sa digna y riquíssima instalació. Lo *anexo* fou alsat á costas del Club de Turistas y de las

Seccions Austriacas de la *Associació Alpina d' Alemanya y Austria* avans citada, y no costá á la primera d' aquestas societats més que 809'03 fl., es á dir, encara no 400 duros, dato que apunto perque sé lo que cosas més dolentas, pero molt més dolentas y esquifidas han costat á varios expositors de nostra ciutat. En resúmen, lo que exposá lo C. de T. A. era: 3 panoramas grans y 1 de petit á l' ayguada y que Mr. Schrader, jutje competentíssim del Club Alpí Francés califica de «*superbes vues de sommets et de glaciers... Certaines vues des Alpes dolomitiques, en particulier,—afegeix—avec leurs aiguilles rouges ou dorées, leurs forêts noires et leurs formes exquises, nous ont tout particulièrement séduit*».—La col·lecció complerta de's panoramas publicats en lo Anuari y altres per separat, magníficament litografiats. 2 grans relleus, *Die Raxalpe* y lo *Grosz-glockner*, que no valen de molt tant com los panoramas. Taulas orográficas d' alturas; los 8 Anuaris publicats; un quadro ab instruments y accessoris pera las ascensions (l'altra societat germana y co-expositora fins presentá trastos de cuyna de campanya y modelos de vestits y calsat); la medalla conmemorativa de la inauguració de la casa de refugi *Karl Ludwighaus*; lo distintiu ó insignia dels socis (una escarapella de metall ab lo segell de la Societat), que s' porta en lo barret; 1 cercle de reflexió; 1 instrument universal astronómich; 1 cercle vertical pera midar las distancias zenitals; 1 horizont artificial; 1 diploidoscopi.—Obtingué lo Club medalla de plata.

Avans de despedirnos d' aquesta Societat, vull fer notar tres cosas: 1.er) qu' en ella hi figuran moltes senyoras; 2.^{on}) que lo únich soci honorari es un *fabricant*, lo senyor Lluís Damböck, de Viena; y 3.er) que té per soci protector á S. A. I. lo Archiduch Carles Lluís d' Austria, germá del Emperador.

La última de las grans societats Alpinas per la edat, mes no per sos treballs, es lo *Club Alpí Francés*, que 'ns interessa doblement no sols perque está més á la vora,

sino també per la galanteria ab que 'ns ha distingit admetent desde l' primer moment lo cambi ab nostras modestas publicacions. ¡Visca molts anys y vulga Deu que puguem estrenyer més cada dia lo llas fraternal que 'ns uneix ab ell!

Lo *Club Alpi Francés* se fundá lo 2 d' Abril de 1874 per 128 socis fundadors; al cap de l' any eran ja 845 repartits en 12 seccions ó sub-seccions y lo 1.er de Janer d' aquest any arribavan á 3145 repartits en 26 seccions (lo 15 d' aquest mes passavan de 3200). Proporcionalment donchs es la que ha tingut més rápida creixensa.

La organisació del *Club Alpi Francés* está calcada sobre la del Suís é Italiá; res donchs dech dirne. La entrada es de 10 franchs y la quota pera la caixa central es de 10 franchs l' any, pagats en una sola vegada; á més se paga un' altra quota á la secció á que s' pertany. Las publicacions ó son gratuïtas pera 'ls socis ó bèn se 'ls cedeixen ab gran rebaixa. Totas las grans companyías de ferro-carrils francesas han concedit un 50 p 100 de rebaixa á las anomenadas «Caravanas escolars» de que parlarém prompte, compostas al menos de 10 personas; la meteixa ventatja disfrutan los socis del Club quan viatjan en igual nombre per las líneas del Nort, del Est y del Oest. Lo Club proporciona á sos socis ab rebaixa de 25 p 100 los «Guias-Joanne» y las publicacions de la casa Hachette referents á viatjes y ciencias geográficas y ab la de 50 p 100, que ha concedit lo Ministre de la Guerra, los mapas del Estat major francés en diferentes escalas. Tot lo material científich, de viatge y campament pot també obtenirse per mediació del C. A. F. ab considerables rebaixas, tot lo que contribuheix també molt al augment de sos socis.

Veus' aquí una síntesis dels treballs portats á cap per lo C. A. F. desde sa fundació:

Fundació en diferentes regions de Fransa de 26 seccions ahont los viatjers poden trobar bon aculliment, noticias y en cas necessari, apoyo.

Construcció y moblatje de 14 cabanyas de refugi en las montanyas francesas.

Creació de molts camins y viarany.

Formació de companyías de guías probats y de conciencia.

Donació de cartas, mapas, planos, instruments y objectes útils pera las ascensions y observacions científicas.

Fundació d' una estació metereològica en S. Christófol d' Oiseaux (Isère).

Creació en lo Daufinat de 5 bibliotecas pera 'ls guías y turistas, y d' una biblioteca en cada cap de secció.

Recomanacions als hostalers pera que introduheixin milloras en llurs establiments y concedeixin ventatjas als *turistas*.

Celebració de 4 festas Alpestres (Tigner, Annecy, Grenoble y Villevallonnise) y organisació de 2 Congressos internacionals (Grenoble y Paris), aquest últim ab una festa á Fontainebleau.

Organisació de nombrosas conferencias, ab relacions de viatjes y d' ascensions, tant á Paris com en las diferentes seccions de provincia.

Publicació per la Direcció Central de 4 *Anuaris* y de 3 anys de *Bulletí trimestral*, comprenent ensemps 3628 planas, 17 mapas y 213 grabats (aixó sens comptar las publicacions fetas per las seccions).

Publicació de tres grans mapas y un panorama.

Organisació de unas 40 *caravanas escolars* de 5 anys ensá, tant á Paris com en provincias. Com aqueixa es una de las particularitats més importants del C. A. F. me permetreu que vos dongui sobre ella alguns detalls. Aqueixas caravanas son unas reunions més ó ménos nombrosas de joves alumnos d' Instituts (ó *Lycées* com s' en diuhen á Fransa) que, sens formar part del C. A. F., baix la direcció de un ó varios de sos membres recorren una porció de territori á fi d' estudiarlo baix tots sos punts de vista. Las encontradas que han visitat ab més freqüencia fins avuy son: lo Daufinat, la Suissa, lo Tyrol, lo Nort d' Italia, la Saboya, los Alpes marítims, l' Auvernia, lo Morvan y 'ls Vosgos. Los Directors dels establi-

ments d' ensenyansa no están obligats á conduhir personalmente las caravanas, mes llurs guias han d' esser reconeguts y aprobats per la Direcció central del C. A. F.—Com ja s' ha dit, los alumnos pagan mitj assiento en los carrils quan la caravana se composita de 10 personas al ménos.

Dèu son las caravanas organisadas en lo any 1878; 4 han sortit del Liceo de Dijou, 3 del de Lyon, 2 de París y 1 de Chalons sur Marne. Una d' ellas, la primera de las 2 sortidas de París, la vegí á mitjos d' Agost trobantme á Clermont-Ferrand. La componían 9 alumnos dels col·legis de París y la dirigía Mr. Seigneurie, professor de mathemáticas en lo Col·legi Rollin y membre del C. A. F.—Lo gasto total que s' havía presupostat en 250 fr. per cap, fou de 251'50; los joves *turistas* feren 75 horas de marxa á peu, havent sigut la marxa més forta de 32 kilómetros en 12 horas compresas las paradas.—L' altra que sortí de París, composta d' onze alumnos y 2 de la Escola d' Albert lo Gran (Arcueil), baix la direcció del P. Barral, va fer un viatge de un mes visitant lo Daufinat, la Savoya, la Suissa y la Italia y no gastant més que 16 fr. diaris per individu. Aqueixas son caravanas de luxo, fins á cert punt; mes en las del Liceo de Lyon, menadas per Mr. Guillemin, tením lo tipo de las caravanas económicas—aixís veyém que durant las vacaciones de Carnestoltas, 12 alumnos que fan un viatge de 3 dias van fins á Ginebra, no gastan en tot més enllá de 27 franchs cada un ó siga 9 fr. diaris. Las caravanas escolars, quina tradició s' havía perdut desde Töpffer, son potser la obra més recomenable del C. A. F., que las propaga baix dos punts de vista, igualment benéfichs, lo enfortiment físich á fi de preparar al jovent pera lo voluntariat y donar en son temps bons soldats á la patria y la instrucció práctica de mil nocions de geografia, geología, historia natural, industria, filologia, historia, etc. Lo C. A. F. s' esforça en implantar aquesta costum á França, dirigintse no sols als col·legis, sino á las meteixas familias y

no buscant en las autoritats altra cosa que facilitats y protecció moral. No hi ha pas cap dubte que la costum de viatjar á peu es utilíssima y lo C. A. F. vol fer que aquesta costum no siga merament platónica, sino pràcticament seguida. Per aixó procura organisar per tot arreu viatjes curts y baratos: aquest es lo medi més indicat pera aclimatar las caravanas.

Havem dit que lo C. A. F. havia pres part á la Exposició universal; en ella guanyá un *diploma d' honor*, la més alta de las recompensas que s' hi discerniren. Verament la mereix; sos panoramas, sas aquarel·las, sobretot la del Montblanch; sos mapas, sos relleus y sas col·leccions de tota mena; sas publicacions y sos instruments científics la fan justament acreedora á tant honrosa distinció.

També havem parlat del Congrés internacional celebrat á París los dias 6 y 7 de Setembre del any passat durant la Exposició y del que fou magnífich epílech una gran festa, que podem dirne *de familia*, á Fontainebleau. Formá part del primer, entre altres notables traballs, una conferencia del coronel Goulier sobre lo *empleo dels barómetros y dels instruments de precisió en las montanyas*; un interessantíssim estudi de Ch. Durier sobre lo *passatge dels Alps per Anníbal* y la discussió dels següents temas: 1.er) ¿Convé limitar lo nombre de Congressos internacionals dels Clubs Alpíns?—2.^{on}) (s' eliminá de la ordre del dia per no esser susceptible de solució práctica.)—3.er) ¿Ahont han de reunir-se los Congressos internacionals, á ciutat ó á montanya?—4.^{rt}) ¿Quins medis poden emplearse pera determinar als hostalers á oferir als *turistas* posada convenient y en cas de negar-loshi, pera activar la creació de nous hostals destinats especialment als Clubs Alpíns y regits ab reglament uniforme per las familias dels guías més recomenables?—5.^{nt}) ¿Quins son los medis més efectius pera aumentar lo nombre de caravanas escolars? Quins los més apropiats pera assegurarne lo bon éxit?—y 6.^é) ¿Quinas son las millors midas que s' podrían pendrer, pera organisar

companyías de guías y quin reglament ha d' aplicarse 'ls baix lo doble punt de vista dels guías y dels *turistas*?— Lo resultat general d' aquesta reunió, en la que s' trobavan representats los Clubs Alpíns Italiá, ¡Suís é Inglés, fou la d' unirse més estretament tots los Clubs, puig com més units estigan, més forts serán y més autoritat tindrán pera reprimir los abusos dels guías y hostalers y defensar per tot arreu los interessos de llurs membres.

De la festa de Fontainebleau, que s' conpongué d' una excursió per lo bosch y de un gran dinar en lo palau, me permetréu sols, per lo bé que resumeixen lo esperit de la institució, que vos dongui lo extracte d' alguns brindis que s' pronunciaren. Doscents excursionistas, molts d' ells extrangers y no pochi de nom il-lustre en las ciencias, en las arts, en la milicia y en la política, reunits entorn d' una taula baix lo sostre de un histórich y artístich palau, donan realment autoritat excepcional á las ideas y aspiracions que en tal ocasió s' manifestaren. Mr. Matthews, president del *Alpine Club*, considerá una vegada més lo alpinisme baix lo punt de vista inglés: no hi ha *sport* com lo alpinisme—digué;—no hi ha arena com la dels Alpes. Lo alpinisme es fortificant, noble, viril; es lo únich *sport* que no conté cap germen de crueltat....» Mr. Freundler, president del Club Alpí Suís, posá més de relleu la influencia moralisadora de la institució ab las següents magníficas paraulas, vivament aplaudidas: «Senyors, nostras actuals poblacions, cada dia més esclavas, en tots los diversos graus de la escala social, dels goigs materials, necessitan en gran manera que se las ajudi á traurers' de sobre la pols de las planas y de las ciutats. Donchs bé, los Clubs Alpíns son d' aqueixas raras societats que, unint lo útil ab lo agradable tot cumplint llur tasca, tenen més á més, n' estich convençudíssim, la missió providencial d' elevar lo nivell dels goigs físichs, intel·lectuals y morals. Los Clubs Alpíns contribuïxen á conservar joves, frescos y ágils de cos y d' ànima als qui son d' edat avansada; las probas las veyem

aquí com á Suïssa ab íntima satisfacció; més sobretot, lo que no s' pot negar es que impedeixen als joves y als de mitja edat lo envellir massa depressa.» Mr. Foucher de Careil, senador y un dels fundadors del C. A. F. enaltí la importancia internacional dels Clubs Alpíns dirigintse en los següents termes á sos compatriotas: «vostres exercicis alpestres tenen encara un' altra ventatja, la de posarvos cada any en relació amistosa ab los Clubs estrangers, dels quals ne veyem avuy aquí, entorn d' aquesta taula, tres presidents (Inglés, Suís é Italiá.) Quan s' han escomés los meteixos perills, quan s' ha begut ensemps la neu dels meteixos *glassiers* y s' han fet plegats las meteixas ascensions, tot sovint agafats á la meteixa corda, l' aliansa es indissoluble y la corda no s' romp may més.» Y lo President del C. A. F., al inaugurar los brindis, reduhint á fórmula práctica aqueixa indissolubilitat moral, begué, entre mitj d' entussiasmas vivas y aplaudiments, «á la prosperitat y unió de tots los Clubs Alpíns; á la lliga internacional, quinas bases s' han establert en lo Congrés y que ha de fer á tots los Clubs cada dia més forts pera defensar los interessos y mantenir los drets de tots los alpinistas europeos.» Y com á prova de la tollerancia y respecte á las opinions políticas y religioses de quiscú, que venen á fer més estret encara lo llas d' unió entre totes aquestas Societats, no vull passar tampoch per alt lo incident que senyalá lo fi del dinar y fou lo brindis que,—ab *emoció comunicativa*, diu l' acta oficial de la festa—dedicá lo abat Bugniot, francés y católich, á son amich lo pastor Freundler, suís y protestant, al que respongué aquest alsantse y anant á abraçar, vivament comogut y en mitj d' una ovació indescriptible, á son colega del C. A. F.—¡Senyors, unimnos també de cor á n' aquesta ovació, que consignada tenim en lo article 38 de nostre reglament la meteixa idea que 'n fou la causa y á la que, sens cap mena de dubte, se deuen los benéfichs é importantíssims resultats obtinguts per la institució dels Clubs Alpíns, una de las més prácticas, civilisadoras

y verament progressivas que ha produhit lo tant motejat sigle xix!

Avans d' entrar á parlar de nostras Associacions d' excursions deuría encara ocuparme d' altrás Societats alpinas ó á n' aquestas consemblants, pero ne donaré sols una lleugera noticia, á fi de que s' vegi que lo moviment iniciat per las grans societats de que havem fet esment se propaga de dia en dia ab més forsa, ab més unitat y ab més fruyt per tota Europa. Algunas d' aquestas societats tenen ademés (com la *Nordböhmischer Excursions-Verein*) un altre interés pera nosaltres y es la de semblars'ens més en lo objecte y en los medis ó, millor dit, en la manera de realisar-lo. La que acabo de citar, p. e., fundada l' any 1878 ¿deu potser sa existencia á las conversas y explicacions que tingué jo en París durant la derrera Exposició ab alguns representants de Clubs Alpíns, entre quins repartí varias traduccions francesas del Reglament de la *catalanista d' excursions científicas*, de que aïllavoras formava part y era comissionat en aquell gran certámen? No ho sé, mes siga inspiració propia, si-ga imitació, lo cert es que en lo alpinisme y en la exploració de la terra nativa se troban cada dia nous objectius y horitzons més extensos. Mes deixemnos de digressions y com á transició natural, esmentém de correguda alguna de las societats á que al·ludeixo.

La primera y més important es la *Ungarischer Karpathenverein* (Associació húngara dels Carpaths), de Buda-Pesth, que s' compon de 1400 socis y de varias seccions y té per objecte, á més de recorrer las montanyas, publicar una col·lecció de cuentos, tradicions y llegendas de las de Tatra; lo avans esmentat (*Nordböhmischer Excursions-Club* (*Club d' excursions de la Bohemia septentrional*), que compta ja 445 socis y té sa residencia á Böhmisches-Leipa, essent son objecte «lo fer apreciar la bellesa de las montanyas centrals de la Bohemia septentrional y á més lo *ajudar á esclarir la historia dels ante-*

passats á la Bohemia del Nort en favor de la rassa germánica»; la *Gebirgsverein für die böhmische Schweiz* (Associació de las montanyas de la Suïssa bohemia), resident á Teischen-Bodenbach, ab 140 socis, que á més de la exploració de son determinat territori se proposa «recullir las tradicions y cansons populars» y ha conseguit ferse molt simpática á la antiga noblesa austríaca de aquell país; la *Steirischer Gebirgsverein* (Associació de las montanyas de Stiria), resident á Gratz; lo *Club dels Tatry*, de Cracovia; la *Verein der Naturfreunde* (Associació d'amichs de la naturalesa), de Mödling; lo *Club des Touristes du Dauphiné* (Clubs dels turistes del Daupinat), de Grenoble; la *Alpine Gesellschaft* «Wilde Banda» (Societat Alpina de Wilde-Banda), de Viena; lo *Club Alpin des Vosges* (Club Alpi dels Vosgos), de Saverna (Prussia); la *Società degli Alpinisti Tridentini* (Societat dels Alpinistas Tridentins), de Riva di Trento; lo *Appalachian Mountains Club* y lo *Rocky Mountains Club* (Clubs de las montanyas Apalaches y Pedregosas), de Boston y Philadelphia (Estats Units), respectivament; y altrás y altrás que seria llarch y enutjós enumerar.

Ara bé; ¿qué tenen que veurer ab totas aquestas associacions, clubs y societats las Associacions d'excursions que havem fundat nosaltres aquí á Catalunya? son las d'aquí imitació de las d'allá? se deu á n'aquellas la idea de fundar aquestas? quín es nostre objecte? cóm lo realisém? quí 'ns ajuda y quí 'ns destorba pera realisar-lo com voldríam? qué es lo que ja havém fet? per qué som dos y no una *Associació d'excursions*? es aixó un mal ó un bé? Veus' aquí, senyors, lo que vaig á examinar sumariament, ja que ni l'temps ni mon doble carácter de president de una de las duas Associacions y de ex-soci de l'altra me permeten extendrem com l'assumpto mereix y com vosaltres tindriau dret á demanarme. (Acabaré.)

NOTA.—Á fi de tranquilisar la meua conciencia y la del escrupulós objectant qu' en la *Crónica Científica* ha indicat que no era exacta segons

autors autorisats la alsada de 6015 metros atribuhida al *Cotopaxi* en la plana 310 d'aquest treball, dech dirli que, segons se veu per la comunicació del baró Von Thielmann, dita alsada es la del cim N. O. de la montanya, y per lo tant s'ha de veurer si 'ls *autors autorisats* fan distinció entre los diversos cims que aquella presenta. Diu la comunicació que podrá llegir qui vulga en lo *Alpine Journal, record of mountain adventure and SCIENTIFIC OBSERVATION*, Vol. VIII, núm. 60, corresponent al mes de Maig de 1878:) «Guayaquil, 26 de Janer de 1878.—Molt Sr. meu: sento dirli que he deixat enderrera la seva ascensió del Elburze ab la meva del cim N. O. del *Cotopaxi* (6015 m. = 19735 peus sobre 'l nivell del mar), en la Cordillera Oriental del Ecuador, á 1º poch més ó ménos de latitut S...»—R. A. S.

À LA REYNA DE LA FESTA

Oh Reyna de la Festa, yo no 't coneix encara;
mes sols á tu llobarte mon cant capritxós vol:
aixís l' au matinera, quant l' alba el cel acl'ara,
com si les glories totes del jorn adivinara,
avans de que 'l sol ixca ya está cantant al sol.

Alegra y vergonyosa, poruga y satisfeta,
com verge desposada que arriba al sacre altar,
ya, per la ma conduida del llorejat poeta,
y per ceptre una rosa dels verts jardins d' Edeta,
te veig al trono insigne del Gay Saber muntar.

Y escolte ya com corre ton nom, de boca en boca,
les apretades files en falaguers murmulles;
y mire com proclamen lo goig que te sofoca,
quant ya ton peu les grades del alt carafal toca,
la flama de tes galtes y el raig de los teus ulls.

Y sent, per tí, dels vítors la popular tempesta
que esclata quant te assentes en la cadira de or,
y en mig de tots, gojosos, te veig triunfar modesta:
yo no 't coneix encara, oh Reina de la Festa,
nies ya, plé d' esperances, es teu tot lo meu cor.

¿Serás infantil verge, que en l' ánima amorosa
encara amagat guarda lo seu desig incert?
¿Serás amant doncella? ¿Serás honrada esposa?
¿Serás lo capoll tendre, ó la esclatada rosa
que les enceses fulles al sol d' estiu ha obert?

No ho sé, Reyna somiada; mes yo de tú me ampare,
com de la image santa lo peregrí cansat;
infant, verge ó matrona; esposa, filla ó mare,
fóres y serás sempre, si ho veig be y ho repare,
àngel guardiá, que adora la pobra Humanitat.

Eres aquella Daphne que ab ardorosa flama
per les tesalies selves Apolo perseguí,
y que en llorer trocantse, li va donar la rama
que eternament florida sa magestat proclama;
y en lo front dels poëtes reverdirá sens fí.

Eres la misteriosa Rebeca, santa y bella,
que á l' ombra de les palmes, vora el camí polsós,
omplí en lo pou simbólich la blanca canterella,
y els amorosos brassos alsant, tota vermella,
l' acosta al brusent llavi del esperat espós.

Eres la vergonyosa princesa enamorada,
que al trovador al vore dins son palau dormit,
lo front viril li besa y fuig apresurada,
fentli somiar tal volta que una impalpable fada
per ell baixá dels astres en la callada nit.

Eres divina image que 'ls nobles cors abrusa
en flama inestinguible de un desijar etern;
la que en lurs somis veren, casta y serena Musa,
Petrarca en les arbredes florides de Valclusa,
y Dante entre les rojes fogueres del Infern.

Eres gentil bellesa que 'l esperit falaga;
nimfa en lo bosch ombrívol, y náyade en lo riu;
la encantada doncella que en fort castell se amaga;
la sorrissent sirena, la hejisadora maga
que sempre, á totes hòres, nòs fuig y nos sonriu.

Eres Fé y Esperansa, y Amor y Poesía;
font, en la baixa Terra, de superiors plaérs;
bácul que nos sustenta, brussola que nos guía;
eres la má que estesa sempre en la nostra via,
nos mostra les dreseres dels horizons darrers.

Yo, que també entre núbols y estreles te contemple,
yo que també 't consagre cult reverent y sant,
com lo devot que porta son gra de incens al temple,

en segura penyora, com profitós exemple,
vull dedicarte, oh Reina, mon humildíssim cant.

L' honor, la gentilesa, la fé, la patria gloria
cantarán tot á l' hora famosos trovadors;
del art ^{os} s maravelles, dels héroes la memoria,
la passada grandesa, la certa ó ilusoria
ditxosa benhauransa dels sigles venidors.

Y sobre aqueixes palmes y llors, ceptres y glavis,
entre eixes visions santes, que brillarán sens vel,
en mig de reys y artistes, conqueridors y sabis,
aixecaré ta image, la sonrisa en los llabis,
y en tos ulls reflectantse totes les llums del cel.

No ab terrenal bellesa, ab altra molt mes pura,
resplendirás gloriosa, com sol del esperit;
y te veurá el poëta com símbol y figura
de la belltat aquella que sempre viu y dura
y ab sa claror eterna llumena l' infinit.

TEODOR LLORENTE.

LO CRIT DE DEU

Fiat lux.

O h poble, hont Deu se mostra com sol qu' ix per la lloma,
océano sens platjes, mirall de l' infinit,
un temps artista 'n Grecia, soldat après en Roma,
dam de ta veu el eco, de ta consciencia 'l crit!

Yo 't viu en jorns ombrívols de llarga y dura lluyta,
lo cap doblat vers terra y el cor alsat al cel,
portar ta creu de martre en angoixosa cuyta,
banyant ton pá ab tes llágrimes, tes llágrimes ab fel.

Dels Faraons encara sortir veig de l' arena
les tombes solitaries per lo desert sens ff,
mudes dient als segles de un poble esclau la pena,
qu' es viure sens historia y com visqué morir.

Mes ya la llum aplega del auba de ta gloria,
ya el mon se regenera al nom de llibertat;
Cain no goja sempre dels fruits de sa victoria,
Abel demana y té sa part en la igualtat.

Es que brotá la imprenta, com la Minerva antiga,
armá de totes armes del cap de Guttemberg,
y carn se feu la idea, la guerra 's torná en lliga,
y 'l pensament de l' home volá per l' univers.

Acás en negres núbols que per l' espay rodolen
fingixen vans espectres la imatge del passat,
mes plouen les idees y els núbols se disolen,
lluïnt en cel puríssim lo sol de veritat.

Un punt fora la terra Arquimedes volia
y allí aplicant la forsa potent volcar lo mon,
mes Leibnitz lo sabí mes tart li responia:
«Si un punt d' asiento busques, demana la instrucció.»

Ella com dolsa mare que al ull del nin li amostra
la llum á mig coberta ab s' amorosa má,
temprant sos raigs vivíssims pa la rudesia nostra
fá del infant el home, del home el ciutadá.

Ella com ángel místich que 'l cel al mon envia
en una má lo llibre, en l' altra má la creu,
de carcens y galeres ha tolt lo mot que dia:
«Leixeu tota esperansa, vosaltres que así entreu.»

Coneixerse á sí propi es lo perfect miracle
de la sabiesa humana en lluyta ab les passions;
coneixte y ou ¡oh poble! la veu del nou oracle:
«Per cada escola que obrís, se tanquen vint presons!»

Car la sabiesa en l' home es sal que serva pura
la ingénita bonesa del vell y del infant,
qu' així com naix el sol per tots desde una altura,
obrint els ulls tots veuen lo ver, lo bell, lo sant.

De trinitat tan alta sols renegar poguera
lo cech qu' en les estreles no veu lo que hi ha escrit,
lo pech qu' en sí la imatge de Deu no considera,
lo mon que no 'l educa en carn, en cor y esprit.

Aném, la terra es apta qu' el dupte la treballa
y 'l solch ubert aguarda lo grá que li han promés;
puix un aram los porta com l' huracá la palla,
sembrem per tot idees y brotará 'l progrés.

No cell que quart enrera com sol qu' al morir dora
les blanques columnates del átich Parthenon,
no aquell que de les tombes hont sols lo recort mora
vol fer reviure encara lo spectre del vell mon.

Vull lo progrés qu' en lluyta ab la natura inmensa,
acurta y borra els límits del temps y del espay,
y ab la rahó per guia y sens pahor qu' em vensa,
esclau ser de mon deure, pero dels homens may.

Vull que al amor s' eleve la humanitat perduda
en sa Odyséa inserta de llágrimes y dol,
y qu' el germá li done á son germá l' ajuda
y tots units fer lliures al poble, no á l' estol.

Vull que ab igual justicia pesant al rich y al pobre,
delits no impute al home, que deu la societat;
vull que á ningú li falte mentres á algú li sobre,
prenent per ma devisa: pa, llum y llibertat.

Per só la escola es temple hon de Jacob la escala
baixen ab ales trémoles tants tendres angelets,
portant nel front la estrella que son destí senyala
en mons que d' armoníes semblen per Deu replets.

Ell guarde á la infantesa d' hont naixerá lo poble
com naix de la humil gruga lo pintat papalló;
ell beneixca al segle que fins l' orient inmoible
al gran y al petit dona lo pá de la instrucció.

Y tú, gentil Valencia, de flors tot temps ornada,
pel Cit, Ferrer y En Jaume volguda en jorns lunyans,
puix fores de la imprenta la filla mes preada,
en lloch d' estátues, álsalos Escoles de artesans.

CRISTOFOL PASCUAL Y GENIS.

LO RAT-PENAT

Relata refero.

A RA OJATS, valencians: la hora es sonada
En que la verge cerque al seu promés;
mireulo allí... lo may vençut En Jaume,
lo rey Conqueridor... jes éll, es éll!

Es lo Rey de Aragó, Rey de Mallorca,
comte de Barcelona y Montpeller,
acompanyat de sos prelats y nobles,
en mig de un escuadró de caballers.

Els que segueixen son los al nogávers
que fills salvages semblan del desert;
sobre ells revola el giny de la Victoria,
ab ses ales cobrint sos pendons fiels.

Com la sultana que ab plaher divisa
desde el serrall al noble caballer,
y per sa gentilesa captivada
de amor sospira al sospirar per éll,

Així Valencia, de Zaen esclava,
desde son captiveri al cristiá veu,
y sospirant de ignor que terme troba,
lo ardent sospir á En Jaume li remet.

Y al últim raig del sol de la vesprada,

hora dels melancòlics sentiments,
vers lo no llunyá Puig, desde Valencia,
una oreneta va crehuant lo cel.

Les brises de la mar á l' au del Africa
lleugera portan ahont son niu va á fer,
y al estendre ses ombres la nit fosca
se aixeca l' au sobre el tendal del rey.

Allí en son llit de guerra En Jaume cerca
en braços de la son un repós breu:
mes l' angel dels ensomis li figura
images ab que aviva el pensament.

Ara es que, com á dona, la victoria
la espala gira al invencible rey,
y del exercit sarrahí la onada
arrastra, anega y li destroça el seu;

Ara es que en mig la lluyta, en son aussili
San Jordi entre los núvols se apareix,
y ab lo seu drach alat com llamp de guerra
patent fa al moro lo poder de Deu;

Ya es de la óliva ó corb lo mal pronóstich
que al crédul soldat torna menys valent,
ó ya son les estreles que senyalan
miracle gran que avivará sa fé.

Batut entre el recel y la esperança
com jamay lluyta l' esperit del rey,
cuant en mig del silenci y entre somnis
un misteriós avis pareix que sent...

Que una veu així li diu:
deixa que l' au pelegrina
sos fills traga de son niu,
perque no aplega mes viu
quí mes apressa acamina.

Mes no te adorgues per ço
—la veu li afig al oit—
y en lloch de águila ó lleó,
que guie lo teu pendó
aquell que vele de nit.

Al punt En Jaume se desperta: l' alba
anava clarejant lo boyrós cel,
y desprenentse el rey del seu insomi,
mana llevar apressa el campament.

Que en la tenda real una oroneta
habia fet son niu llavors se veu.
En Jaume ho sap, y remembrant son somni
troba explicat lo misteriós secret.

Y mana que *la host no sia llevada*
tro que l' au no s' en vaja ab los fills seus
puix en sa fe ha vengut, y se proposa
al somni misteriós prestar sa fé.

De Valencia, niu del moro
cinch mesos dura lo cerch;
l' exercit volguera pëndrela
á sanch y foch, pero el Rey
acostarse á les muralles
á tots prohibit ho té.

Aplega per fi lo jorn
¡benavirat jorn va ser!
en que sense foch, ni sanch
deixa son niu el aucell.

Lo portal de la Xarea
de bat en bat l' han obert
y com á riu que ix de mare,
ab só de plors y gemechs,
ix la tropa sarrahina
pera no tornar ya mes.

¿Ahon lo moro ha d' anar? L' au pelegrina
que d' Africa vingué deixa son niu,
y al Africa altra volta s' encamina
com per força á la mar camina el riu.

Mentres tant la host cristiana, com la onada
á que marca el camí lo dit de Deu,
entra dins la ciutat abandonada
con entra antich senyor en castell seu.

¡Valencia per En Jaume! Així ho pregona

la senyera del Rey en la ciutat...
Du barres de Aragó, mes la corona
té dalt un símbol nou: LO RAT-PENAT.

TORNADA

Amich de les ruïnes, ¿per qué ta negra image
se mostra soberana en lloch de tant honor,
ahont desde l' alta torre rebs junt el homenatge
que te tributa el moro vençut, en son coratge,
y te rendeix l' exercit del Rey Conqueridor?

¿Es que de ell representes lo sigilós sistema
que de la nit al dia va obrirli la ciutat?
¿De la morisma cega acás eres l' emblema?
¿O eres forma que uneixes, en síntesis suprema,
lo somni, la oroneta, l' avis y el drach alat?

ENDREÇA

Bons valencians, aquell que fou en guerra
símbol de vigilancia y de victoria,
vigile huy en la pau per la memoria
del dolcíssim parlar de nostra terra
y per les glories de la patria historia.

RAFEL FERRER Y BIGNÉ.

À LES BELLES ARTS

DESDE la blava esfera qu' al mon sanser rodeja,
desde l' ardent atmósfera prop d' ahont lo sol flameja,
Inspiració sublime, baixa per mí del cel;
mos esguarts carinyosos ab afany vers tu gire;
pa que ta beltat nua davant de mí yo mire,
deixa caure ton vel.

Del antigor la llira, com atrevit poeta,
la meua má entussiasta é irreverent apreta,
per traure de les cordes són enjamay ouits;
mes huf ningú ja toca llira ahir tan volguda
y ya á sonar se nega... ¡oh! vine tú en m' ajuda,
posa en ella tos dits.

Inspiració sublime, baixa com ahir baixares,
quan ab tos raigs de gloria contenta illumenares,
los ulls tan carinyosos de Rafél l' italiá;
quan al través dels nubols divina resplandies,
y en cuadros de Murillo en lo llens pareixies
Verge del cel furtá.

Quant de Vicents Bellini en foch vares encendre
ab amoroses flames lo cor tan dols y tendre,
que oixqué sempre la terra com celest rossignol;
quant de robust ingenit, tú, cega, enamorante
desarrugar pogueres lo front cenyut de Dante
qu' en tú trobá consol.

Inspiració sublime, encant de nostra vista,
quan te dignes sonriure per tu pinta l' artista,

lo musich fa armoníes y lo poeta escriu;
inspiració sublime, tú del mon en la historia
encens com lluminaria un sol ardent de gloria,
que, sense pondres, viu.

Filla del cel y pura, sols quant Deu et desterra,
ab ton mantell cuberta, deballes á la terra
apenes atrevinte á descansar lo peu,
y el teu semblant bellíssim no mes el deixes vore
del qu' entussiasme tinga, en la terra s' anyore
y pense en tú y en Deu.

Torna al mon com venies en temps de nostres avis:
les Belles-Arts florixen ab l' alé de tos llábis,
tú fas que la criatura logre 'l mon embellir;
entre passions indignes jamay nos deixes viure,
tú fas qu' el home puga major cercol descriure
y mes roses cullir.

Quant fins á mí deballes, fit á fit et contemple:
les Belles-Arts alsaren pera ton cult un temple
que sanser lo mon ompli y es elevat, inmens;
com ton llorer verdeja, no es seua ta memoria,
y com tos fills la canten, sempre pera ta gloria
crema 'l mon son incens.

Qui ame les Arts-Belles vorá colar sa vida
com clara font que rega un horta molt florida,
ahont les plantes verdejen, ahon s' esclaten les flors;
el que son cult professa y per son brill s' afana
vorá, cuant acamine, que la terra es mes plana
y el cel té mes colors.

Qui ame les Arts-Belles no es pot jamay abatre:
los mundanals obstáculos sempre es poden combatre
si pensant en la terra, lo cel al lluny se veu;
que del mon les miseries no minen la existencia
del que inspirat en elles té sempre la conciencia
de que así tot es breu.

Tot es breu en la terra perqu' en ella tot passa
com furiosa tempesta que tots los camps arrassa
y com la flor mes tendra que viu sols un matí;
com en nit de borrasca los llamps que lo cel creuen,
com eixos fochs efímeros qu' en la foscor se veuen.
com tot quant viu assí.

Sols lo qu' el cor del home en lo silenci exalta·
 es etern en la terra, may en la vida falta,
 y crea ab entussiasme un altre mon apart;
 mon silenciós, magnífich, ahon sérs escullits niuen;
 y son los sérs que junta, y son los sérs que viuen
 del *sentiment del art*.

Es sentiment que als homens á grans empreses llansa,
 qu' en l' ánima fe posa, nudrintla de esperansa,
 qu' els fá portar lleugera de les pasions la creu;
 que al xich fa gran, que muda en un palau l' estable
 y moltes voltes dona al home miserable
 la magnitud de un Deu.

Es sentiment qu' al home may afluixa ni arredra,
 que fá correr la vida per los turons de pedra
 y fá riurer al mirmol y sab ferlo plorar;
 que fá brillar la roca ab la bellesa viva...
 Apolo en Velvedere, Andrómaca captiva,
 Vénus qu' ix de la mar...!

Es sentiment qu' alcansa, posant en la paleta
 colors qu' es confundixen del llí en la tela estreta,
 donant sérs á la vida, que ya no perirán:
 qu' el temps jamay esborra ab aspiracions vanes
 les *flamencques* de Rubens, els *Salvadors* de Juanes
 ni el *sants* de Zurbarán.

Sentiment per qui l' home, caràcters, mons, cels, crea
 ab un paper y ploma, y fá viure una idea
 sobre tota la terra, que li dá nom etern.
 Cervántes en son llibre. Shakespeare en sos drames,
 Goete en lo seu *Fausto*, y lo Dante en les flames
 de son gloriós infern.

Sentiment per qui l' home ajudat per ses notes
 en vaguetat sublime sum les ánimes totes
 en melódichs enígmies que sols descifra Deu;
 per qui al claror de lluna amant *Norma* medita,
 per qui á eixa llum mateixa sospira *Margarita*
 dels ángel: ab la veu.

Sentiment per qui l' home ha fet la coneixensa
 de eixos sérs que vivian del artiste en la pensa
 donantlos vida eterna ab géní superior:

per qui *Beatritz* y *Laura* tenim en la memoria,
Don Joan y *Sancho Pança* prenen puesto en la historia,
y *Julieta* y *Leonor*.

Sentiment que á los homes á grans empreses llansa,
qu' en l' ànima fé posa, nudrintla de esperansa,
qu' els fá portar lleugera de les passions la creu;
que al xich fa gran, que muda en un palau l' estable
y moltes voltes dona al home miserable
la magnitud de un Deu.

JASCINTO LABAILA.

AL INMORTAL RIBERA

BRIL·LA la llum del sol,
lo mon en marxa atropellada jira,
la mar forjant espumaralls inquieta,
sos tresors recubrix de blanch trespol;
y es fa escoltar la veu de lo profeta;
y el águila es notada per son vol,
y per lo seu perfum la violeta.

De Xátiva en les márjenes llunyanyes
va naixer lo discípul de Rivalta;
com la flor de lo font de les montanyes,
capjirant roja y alta
en perfums de les roques les entranyes,
derramantlos uberta é iherida,
com trea Deu de Llatzer en la tomba
un instant de calor y un raig de vida.

Volá, fuixqué. La lona
no es teixí pera durla doblegada,
ni creixqué el rossinyol pera esglayarse;
ni pera confonir naixqué la ciencia;
ni pera recrearnos la conciencia,
ni en el sí de la verje immaculada,
naixque una inteligencia
pera viure tranquila y mustigada.
Tot descals y arapiant,
mentres guardava encara son bressol
l' autor del nen y la calor del pit
fuixqué com lo torrent
que busca sota el sol

la mar que may l' ha vist, pero la sent
y soterrarse en ses entranyes vol.

Llavors sa gloria, com el núbol munta
eixamplava ses ales poch á poch,
y avuy el mon al cel unix y ajunta,
com el incens al caure sobre el foch.
Brot la imatge de la pinzellada
al recontorn pulit,
imita del palau l' arjent daurada,
mostra la pena freda y esplayada
que surtix á la cara desde el pit;
del condenat el anyorar etern,
y la sanch que goteja la ferida
que es fá al perdre la vida
caiguent contra les roques del infern.

Ribera, sota altars y sota lloses
va sentir la tranquila melenjía
del just, que en ses faenes profitoses,
sols els afanyes dels altres el dolia.
Mostrava de son cor la fe sincera
en lo frare ajopit que remembrava
ses oracions sota la náu darrera;
ses penes en la imatge que plorava,
son temor en el home que moria,
sa pietat en lo sant que perdonava,
sa grandesa en lo Deu que redimia
quan en la Palestina predicava
la llibertat que fins lo cor sentia.

Per aixó de lo temple en la foscó
quant mos passos retomben en la nau
crech de Ribera penetrar lo cor
y de sa tomba desvanir la pau...
¡Ay! son anhel no ha mort, que viu encara
del gloriós Bertomeu en lo martiri;
de lo cuadro de Ticio, que se asglaya
doblegat per la pena y lo deliri;
en els torments de Sisifo é Icion,
de les imatges en los plechs del vel,
y en les ones que ruixen en lo mon
y els núbols que retomben en lo cel.

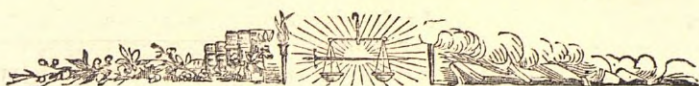
.
.
.

La gloria del artista desijavas,
y deixant sobre el llens ton pensament,
eixa gloria alcansavas,
que tots anyoren y el artista sent,
donantli goig y por
en llurs ensomits de or;
gloria que se desija ab tant anhel,
que si el home en lo cel no la trobara,
altra volta en la terra la buscara
abandonant lo cel.

Dorm, puix, en pau dins de la tomba freda,
ton ànima no pena soterrada.
Espay, espay, desde ton front surtia,
y en cada cuadro teu, que ara nos queda
la mirem en mes vida reflexada;
com mes brilla en la mar la llum del dia,
perque lo sol envia
sobre escuma de arjent pluja daurada.

RAFEL TORROMÉ.

BIBLIOGRAFÍA

LES LITTERATURES MÉRIDIONALES DEPUIS DIX ANS
(livres et recueils périodiques) par M. le comte de Puymaigre,
ancien président de l'Académie de Metz, membre correspondant
de l'Académie de l'histoire de Madrid, de l'Académie des belles
lettres de Barcelone, de l'Académie de Palerme, de la commission
per i testi di lingua de Bologne etc.—Paris: au siège de la Société
bibliographique 1879. (16 páginas.)

A Société bibliographique de París, que, desde la sua fundació ve sostenint ab lo poderós concurs de sos ilustrats membres, publicacions tant importants y reputadas en lo mon científich, com lo *Polybiblion* y la *Revue des questions historiques*, volgué, l'any passat, ab motiu de l'*Exposició universal de París*, ajudar al desenrotllament de las relacions científicas y literarias de las nacions europeas, y ho lográ, celebrant ab notable éxit, del 1.er al 4 de Juliol, un congrés bibliográfic internacional. Sobre 60 traballs se llegiren en ell ¹, deguts á la ploma de diferents escriptors, alguns d'ells ben coneguts per sa gran reputació, que prengueren part en lo congrés, dilucidant curiosos temas compresos dintre las quatre seccions de: *moviment científich y literari*; *publicacions populars*; *bibliografia propiament dita*, y *Societats y relacions internacionals* en que aquell fou decidit.

Ara be, l'opúscul que havem mencionat en l'epígrafe d'est article, es la *memoria* que llegí en l'esmentat congrés nostre respectable y savi amic lo Sr. Comte de Puymaigre, tan expert coneixedor de *las literaturas meridionals*, qñi portá honrosament la veu, en nom de las d'Italia, d'Espanya y de Portugal. Rublerta está de

¹ La colecció se ven per la mateixa Societat á París (Rue de Grenelle-35) al pren de 10 franchs.

datos sobre lo moviment literari d' aquestas nacions, sens escassejar los referents á nostra patria. Catalunya tingué, donchs, digne representació, y per aixó creyém qu' es un deber de patriotisme á la vegada qu' una mostra d' agraphiment á son autor, lo reproduhir las paraulas de tan eminent crítich relatives á nostre país.

Al tractar de las obras que últimament se han produhit, comensa per las de nostre eximio escriptor D. Manuel Milá. lo patriarca del renaixament literari de Catalunya ab estas paraulas en las quals, per dir la veritat, trobem á faltar alguna indicació sobre lo mestre d' estètica, lo filòlech y lo poeta: «Lo senyor Milá y Fontanals te «també una participació ben marcada en aquest moviment erudit. «Son volum *Los Trovadores en España*, se recomana á tots quants «se preocupan de las literaturas románicas. Además, lo Sr. Milá ha «publicat ab lo títol *De la poesía heroico-popular castellana* un gran «treball, del qual nosaltres ne havém proclamat l' utilitat y lo mérit «en la *Revue des questions historiques*. Lo desenrotllament d' una «idea emitida en un llibre precedent, ha portat á son savi autor fins «á escriurer una historia de las cansons de gesta épanyolas y dels «romansos tan justament celebrats de son pays; obra que á la vega- «da ha iluminat bona cosa alguns punts de nostra antigua litera- «tura.»

Dedica, despres, algunas ratllas á la Academia de Bonas lletres d' aquesta Ciutat y passa desseguida á ocupar-se de D. Joaquim Rubió: «Seria jo injust, si no parlés de la literatura catalana (se refereix á «la moderna) de la qual D. Joaquim Rubió y Ors ha apuntat la his- «toria en una *Memoria* llegida á l' Academia de Bonas lletres de «Barcelona.»—Aquí, pera abocetar al gran propagador de nostra poesia y professor de historia, actual President de dita Academia, nos sembla que hauria pogut fer mes extensa menció dels singulars mérits literaris que l' adornan. Y perdónins l' autor, aquestas salvetats en favor de personas tan capdals de nostra república literaria, en gracia á la perfecció del conjunt de noticias cuidadosament reunidas en son curiós opúscul.

Segueix luego: «Catalunya ha sigut lo mateix que Provensa, lo «país dels Trovadors, y la poesia hi ha viscut molt festejada. Los «Jochs Florals se celebran encara avuy dia en Barcelona, ab tanta «pompa com en lo temps de D. Enrich de Villena, pero en ells ha «tingut lloch, un aconceixement sens exemple en tots los consistoris «del temps passat. l' aparició d' un magnífich poema. Mossen Ja- «cinto Verdaguer en l' *Atlántida* ha relligat, valentse d' una inspi- «ració tan poderosa com original, los mes antichs recorts dels temps «mitològichs ab un dels mes grans fets dels temps moderns, lo des- «cubrimient del nou món. L' *Atlántida* es verdaderament una obra

«notable, escrita en excelents versos y de la qual, sens dupte, no «tardarán á esser fetas traduccions en totas las llenguas.

«Empero, torném á parlar de traballs d' altre género: lo Sr. Aguí-
«ló y Fuster, baix lo títol de *Biblioteca catalana*, dona á llum una
«série d' obras antigues, entre las quals figura aquella curiosa nove-
«la de *Tirant lo blanch*, en la qual hi trobá gracia l' implacable *cura*
«del *D. Quixot*. La literatura popular tampoch ha estat oblidada en
«Catalunya. Lo Sr. Pelay Briz, seguint un exemple donat ja fa
«temps per lo Sr. Milá y Fontanals, recull ab cuidado, antigues
«cansons en las quals hi trobém sovint comparacions inesperadas,
«ab molts de nostres cants populars. En lo mateix ordre d' investi-
«gacions, lo Sr. Maspons y Labrós aplega qüentos que'ns presentan
«igualment ab abundó datos imprevistos, los quals poden servir pera
«desembolicar la genealogia dels pobles. Duas revistas *La Renaixensa*
«y *Lo Gay Saber*, ajudan poderosament á aquest desperta-
«ment de la literatura catalana »

Al examinar las p blicacions literarias espanyolas, se deté en las de Barcelona y diu: «En aquesta ciutat surten encara, semanalment «(es quincenalment) *lo Gay Saber*, colecció ahont se veuhen ab «frecuencia traballs referents á la literatura popular, prenent una «part activa en sa redacció los Srs. Pelay Briz y Maspons y Labrós; «y duas vegadas al mes, *La Renaixensa*, bona y lluida colecció, en «la qual sovint s' hi llégeixen los noms dels Senyors Victor Bala-
«guer,.....¹ y Mariano Aguiló. Aquestas duas revistas se publican «en llengua catalana y la última nos dona l' indicació d' un número «considerable de periódichs que surten ja á Barcelona, ja en altres «punts y son igualment redactats en catalá. Eixos periódichs, que «jo no he vist² son: *L' Art del Pagés*, *La Veu del Montserrat*, «*La familia cristiana*, *Lo Nunci*, *La Papallona*, *La Bandera cata-*
«*lana*, *La Campana*, *En Banyeta*. A Buenos Ayres existeix també «un diari catalá *L' Aureneta*. Y en fi, he pogut llegir ab frecuencia «una molt bonica revista ilustrada qu' aixís mateix veu la llum en «catalá á Nova-York *La Llumanera*, publicant cada m.s articles «molt variats, estudis de costums y poesías y grabats en bastant «número.»

Dels anteriors párrafos se dedueix quan digne de gratitut es lo

¹ L' autor ab extremada benevolencia ha volgut continuar aqui algun nom, que no mereix esser favorescut ab tal distinció.

² Recomaném als directors de tot periódich catalá, ab tal que sia literari ó cien-
tífich no deixin d' enviar un exemplar al *Polybiblion*, revista bibliográfica universal, que veu la llum mensualment á Paris, puig aixís obtindrán ademés del cambi ab tan important publicació, una coneixensa de sos esforços en favor de nostra renaixensa literaria.

servey que ha prestat son autor, l' il·lustre escriptor francès Sr. Comte de Puymaigre, á las lletras catalanas. Per tal favor *La Renaixensa* li tributa grans mercès, á la vegada que te la satisfacció de felicitar á la *Societat bibliogràfica* per lo fructuós éxit del *Congrés* celebrat baix sos auspicis.

Barcelona y Juliol de 1879.

A. BALAGUER Y MERINO.

ESTUDIO CRÍTICO-BIBLIOGRÁFICO SOBRE ANACREONTE
Y LA COLECCION ANACREÓNTICA, Y SU INFLUENCIA EN LA LITERATURA
ANTIGUA Y MODERNA.—*Tesis doctoral leida el 9 de Noviembre
de 1878 en la facultad de filosofia y letras de la Universidad de
Madrid por D. Antonio Rubió y Lluch.*

o's pot llegir cap catàlech de llibreria estrangera que no s' hi troven anunciadas una porció d' obras de totes menas, escrites com á tèsis doctorals per los alumnes de las diversas facultats universitarias. No cal sino agatarne qualsevol de francès, que son los que tenim mes á má, pera convènces' en. Nosaltres som ó menos estudiosos, ó menos atrevits, pero sia per la una, sia per la altra rahó, lo cert es que en aquest punt nós diferenciem bastant dels demès paissos. Rara es aquí la tèsis doctoral que s' imprimeix ó per lo menos, que 's dona al públich. Y es llástima, perque entre mitj de molta púrria y molt treball de compromís y pera surtir del pas, es segur que 'ls arxius de la Universitat de Madrid ne guardan alguns que no desmereixerian al costat dels estrangers è ilustrarian notablement los temas que forman los programas pera l' exercici escrit del Doctorat.

Hauria estat de sentir que en ells hagués mort inèdit l' estudi que sobre Anacreont y la poesia anacreóntica original è imitada escrigué en semblant ocasió lo nostre distingit colaborador D. Antoni Rubió y Lluch, fill del celebrat poeta Sr. Rubió y Ors. La publicació de aquest estudi es importantíssima especialment pera la historia literaria d' Espanya, la qual será impossible construhir sense la prèvia acumulació de travalls monogràfichs per l' estil del que anunciem, y sense la formació d' una escola de crítichs en la qual dominen la erudició y 'l bon seny de que ab envejable precocitat fa gala lo nostre compatrici.

Impossible nos fora, perque ni 'l temps ni la nostra escassa competència ho consentirian, analisar detingudament y pas á pas lo llibre de que parlem: nos limitarem per consegüent á apuntar las materias tractadas en los diversos capítols de la obra, medi 'l mes apropósit pera que 'ls nostres lectors pugan formar-se cabal concepte de la importancia que revesteix. La primera part, titulada: *Anacreonte y la coleccion anacreóntica* abraça las següents seccions: *Vida de Anacreonte*;—*Carácter y moralidad de Anacreonte*;—*Producciones de Anacreonte. Autenticidad de los fragmentos que corren bajo su nombre. La coleccion que se le atribuye no es suya sino que pertenece á épocas posteriores*;—*Del texto de Anacreonte. Descubrimiento de la coleccion anacreóntica. Noticia de sus principales ediciones y de los trabajos más importantes que acerca de ella y de Anacreonte se han hecho*.—*Ligeras noticias acerca de las vicisitudes del género anacreóntico en Grecia y Roma y en algunas literaturas modernas*. La segona part se titula *Breve estudio crítico-bibliográfico sobre las traducciones é imitaciones de Anacreonte en España*, comprenent en ella las escritas en castellá, catalá y portugués.

Terminem aquesta noticia fent una observació que 'ls nostres lectors, com nosaltres, considerarán molt honrosa pera 'l Sr. Rubió y Lluch. Generalment, los escriptors de monografias, sian aquestas de literatura, de ciencias ó d' arts, solen, á copia d' estudiar exclusivament un autor, una obra ó un género determinat, adquirir tal grau d' entussiasme per ells, que no paran fins á sublimarlos en detriment de tots los demás y á creure de bona fè que sols en ells hi ha lo important, lo bo, lo digne de ser estudiat y seguit com á tipo de perfecció. Y es que no tant solsament succeheix en la esfera intelectual lo que en la moral, es á dir, que 'l tracte engendra l' amor, sino que—y aixó passa molts cops sense darsen conte—ningú vol que sia dit que malgasta 'l temps, y sembla á primera vista malgastarlo, l' emplearlo en l' exclusiu estudi d' una materia que després resulta ó no tenir gran importancia ó tenirla negativa. Concretantnos al círculo exclusivament literari, podriam retreuren cent exemples si no fossen de tothom coneguts: no obstant, no hem d' ometren un, lo de D. Marcelino Menendez Pelayo y sa notabilíssima monografia *Horacio en España*, precisament perque obra y autor son los modelos que reconegudament ha tingut á la vista lo Sr. Rubió y Lluch. Pochs nos guanyarán en admiració á Horaci; mes á pesar d' ella no podem comprendre que una persona de tant criteri, de tanta ilustració com lo Sr. Menendez Pelayo, duga aquella tant amunt, que no sols tinga al poeta llatí per lo primer lírich de tots los temps, sino que vulga imposarlo á la poesia espanyola com únich mestre digne de ser seguit é imitat, rebutjant en nom de la lírica horaciana tota una porció d' escolas líricas que gracias á una prudent amplitud de

criteri han estat importades y en bona hora pres carta de naturalesa en los dominis de la nostra literatura.

En Rubió y Lluch, separant-se en aixó de son company y mestre, ha sapigut circumscriure sa admiració per Anacreont y la lírica anacreontica dintre de justos límits. Be es veritat que la Anacreontomania fora bastant menys disculpable que la Horaci-mania, pero aixís y tot l'escriptor, jove com lo Sr. Rubió y Lluch y per lo tant en una edat en que las impressions estéticas solen obrar d'una manera avassalladora sobre 'l criteri, que com ell ha traduhit tot l Anacreont, que ha llegit y estudiat, com ell, tots los traductors, imitadors y panegiristas del cèlebre vate de Teos, que per lo tant ha respirat horas y horas una sola y mateixa atmósfera literaria, y que á pesar d' aixó ha sapigut resistir la atracció que un estudi esclusiu d' aquesta naturalesa sol exercir; l'escriptor qu' aixó logra, dona provas d' una serenitat de cap y una fermesa de judici que per las rahons indicadas no son molt frequents y que mereixen una menció especialíssima.

En testimoni de lo dit, y pera terminar, traduhirem l' apartat final de son llibre, síntesis de tot ell, y clara revelació d' un talent seré del qual pot esperar molt la literatura.

Despres de citar aquell hermós vers d' Andrè Chenier: *sur des peniers nouveaux faisons des vers antiques*, ideal de la moderna escola clàssica, afegeix lo Sr. Rubió y Lluch: «En aquest concepte, te d' abandonar-se 'l cultiu del género anacreontich, si com s' ha acostumat fins ara, se preten ressuscitar ab ell, un altre cop, los amors sensuals que cantá ab accents apassionats la lira de Teos y las disbauxas báquicas que aquesta enardí ab sas arrebatadas estrofas, perque eixos sentiments que 'l cristianisme ha destruhit, poden ser tot lo mes tema de cançons convencionals, pero may de veritables inspiracions poéticas. La literatura moderna preten idealisar sentiments y escenas de la vida real, y fuig de tot convencionalisme que l'esperit de la época rebutja. Aixó fa que 'ls géneros que no s' inspiran en aquella, y que com plantas exóticas no han trovat sino existencia artificial sostinguda per lo pseudo-classicisme que ha imperat en la Europa ilustrada; sempre que han volgut fer reviure l'esperit de la antiguitat pagana, com la Egloga, l' Idili y fins la mateixa oda anacreontica, han caygut en los nostres dias en un desús absolut, ó, tot lo mes, han arrossegat una vida débil y purament académica »

ARTE CISORIA de D. Enrique de Villena, con varios estudios sobre su vida y obras y muchas notas y apéndices por FELIPE BENICIO NAVARRO.

QUAN no ho exigís lo valor del llibre que deixem anunciat, exigirian que 'n diguessen duas paraulas las circunstancias especiales que en son autor concorren. D. Felip Benicio Navarro es un dels contats escriptors castellans—y he podem inclóurel entre ells porque, si be fill de Valencia, está establert á Madrid de fa molts anys,—que segueixen ab atenció lo nostre moviment literari y procuran donarlo á coneixe entre aquell públich. Ningú ha oblidat las benévolas noticias que publicá en la *Revista de España* sobre llibres catalans mentres hi estigué encarregat de la secció bibliográfica. Son afecte á las nostras llettras no s'ha detingut aquí, sino que además l'ha incitat á pendrehi una part, no per lo petitíssima, menos valiosa, escribint pera la present *Revista* un article que 'ls nostres lectors tindrán present sens dubte, y sobre 'l qual nos guardarem de formular cap judici per lo que podria semblar interessat atesos los termes en que aquell estava concebut. Noblesa obliga, diuben los nostres vehins, y á ella faltariam si no corresponguessem al bon afecte ab que 'l Sr. Navarro doná á coneixe las publicacions catalanas, fent altre tant per part nostra ab la obra que ell acaba de donar á llum y de la qual s'ha servit dedicarnos un exemplar.

De mes á mes, li val ab justicia una menció en aquestas planas la circunstancia de referirse mes ó menos directament á Catalunya, tant per las curiosas noticias que sobre costums palacianas d'ella en lo secle xv contenen alguns dels apéndices, com per las referents á obras y escriptors catalans, un dels quals fou lo famós *nigromántich* que la tradició ha anomenat Marqués de Villena.

Es l' *Arte cisoria* un tractat sobre l'art de trinxar, escrit ab la prosopopeya y aparatosa erudició que desplegava en totas sas obras la mano-clássica literatura del temps den Villena, y que esqueyan mes de lo que ara pot semblarnos just, á una obra que tractava de materia tan important allavoras com la de las reglas de la bona taula. L'original de dit tractat se guarda entre 'ls riquíssims códices que la protecció sostinguda durant anys y anys dels Reis d'Espanya aná acumulant en la famosa biblioteca del Escorial. Lo valor

literari del tractat escrit per en Villena es, com se compren y reconeix son actual editor, bastant inferior, primera, porque la naturalesa especial del tema no comporta de per sí grans bellesas literarias, y segona, porque fou escrit precisament en la época en que entregat son autor al estudi y traducció de las obras classicas llatinas, compartia ab alguns de sos contemporanis l' estravagant propòsit de llatinisar á tort y á través la llengua castellana, dislocantla per medi d' un hipérbaton incompatible ab son geni y ab sa economía gramatical. En cambi, aquesta mateixa circumstancia, afegida á la de la época de que prové la obra den Villena, li donan un valor históric y lingüístich especial, convertintlo en testimoni vivent d' una de las etapas mes curiosas per que passá en lo período de sa formació, la llengua de Castella. Independentment de la importancia que treu d' aixó, te además la de document preciós pera reconstituir una part de la edat mitjana y representarnos ab nimia fidelitat una de las manifestacions de la vida doméstica mes apta pera guardar l' estat de civilitació d' aquella societat.

Ningú sabia desentranyar l' aludit valor históric ab mes erudició de la que ha demostrat lo Sr. Navarro en los XVII apéndices que segueixen á la transcripció del códice escurialench, los quals, junt ab un estudi sobre la vida y obras de D. Enrich de Villena, y un extens glosari, forman la part original que l' editor s' ha reservat. Ab dir que de las LXXXVI-312 planas de que consta 'l volum, la obra den Villena n' ocupa no mes que 116, estará dit que lo mes culminant d' ell es precisament aqueixa part original del editor. En corroboració de que es aixís, bastará citar alguns dels indicats apéndices, com per exemple; los titulats: *Consistorio de Barcelona* que copia la descripció donada per lo mateix Villena en son *Arte de trovar*, d' una festa dels Jochs Florals en lo primer ters del sígle, xv; *La pronunciacion del romance castellano á principios del siglo x* qual importancia explica 'l mateix titol; *Sobre las piedras preciosas*, hont trascriu uns fragments del *Libro de Alexandro* que detallan las maravellosas propietats de varias pedras d' aquella especie; *Guisos y manjares*, enumeració dels plats principals que se servian en las taulas dels magnats en temps den Villena; *El yantar de los reyes*, acabat quadro de costums d' aquest epissodi de la vida régia, basat en llibres y obras d' art fins avuy conservats y ple de color d' época; y finalment, altres y altres en que 'l Sr. Navarro desplega una erudició fins alguns cops excessiva y que revelan una paciència d' investigació extraordinaria.

La importancia dels apéndices, molt superior á la de la obra den Villena, fa doldrer que 'l Sr. Navarro haja escullit pera son llibre 'l plan ab lo qual están distribuhidas las materias. A haverlo hagut d' aconsellar, nosaltres hauriam sigut de parer de que hagués fet dels apéndices, capítols d' un llibre que hauria pogut titular: *Estudios*

sobre literatura y costumbres del siglo xv, ó una cosa per l' estil, y allavoras, com á apéndice, que hi hagués encabit l' *Arte cisoria* den Villena. Ab pocas modificacions. sos estudis haurian pogut ser publicats ab aqueixa diferent distribució, y per medi d' ella, no tant sols s' hauria posat en lo just mes de lo que 's posa, sino que s' hauria estalviat que un crítich madrileny aprofités la aparició del *Arte cisoria* pera saldar agravis pendants, rebentla ab la virulenta diatriba que ha publicat en un dels diaris de la cort, y la qual ha justificat que si 'l talent li sobra, no li faltan la passió ni la intemperancia.

CERTÀMEN LITERARI ARTÍSTICH

EN HONOR DEL INSIGNE POETA

Dr. FRANCESCH VICENS GARCÍA

RECTOR DE VALLFOGONA

en lo 256e aniversari de sa mort.

Aceptant l' ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS l' invitació feta per lo Magnífich Ajuntament del poble de Vallfogona de Riucorp, pera portar á cap lo certàmen literari y artístich, qual distribució de premis deurá verificarse en aquell poble lo dia 2 del próxim Setembre, com á altra de las festas que 's celebrarán en honor del insigne poeta *Rector de Vallfogona*, té la satisfacció de anunciarlo en conformitat al següent

CARTELL

Lo dia 2 de Setembre próxim serán adjudicats als autors de las composicions escrites en llengua catalana, y que á judici dels jurats ne sigan mereixedoras, los premis següents:

PENSAMENT D' OR ESMALTAT, ofert per lo Magnífich Ajuntament de Vallfogona de Riucorp, al poeta, que, en vers, mellor exalce las glorias y mérit literari del Dr. García.

PLOMA DE PLATA, oferta per lo Rvnt. senyor Rector de dit poble, á la mellor poesia á la «Soletat» en que tant modestament preferí viure lo Dr. García.

UNA LIRA DE PLATA, oferta del iniciador de la festa D. Sebastiá Puigbonet, al poeta que en vers lliure, cante ab mes sentiment y merit literari, los sufriments morals y físichs del gran García, ocasionats per los envejosos de sa gloria y de son geni.

OBJECTE D' ART SIMBÓLICH, ofert per l' *Associació catalanista d' excursions científicas*, á la mellor poesia á la confraternitat catalana.

OBJECTE D' ART, ofert per la redacció de «La Renaixensa», á la mellor sátira de costums en prosa.

RODELLA DE METALL AB UN RELLEU REPRESENTANT SANT JORDI,

coŕtejada per lo *Centre Catalanista Provencalench*, s' adjudicarà al mellor treball d' imaginació, en prosa.

OBJECTE D' ART, ofert per la Redacció del *Diari Català*, á la mellor composició, en vers ó prosa, sobre los avensos del ŕgle actual.

COLECCIÓ DEL PRIMER VOLUM DEL «ALBUM PINTORESCH MONUMENTAL DE CATALUNYA» oferta de la Direcció del «Escut de Catalunya» al que presenti lo mellor estudi filosofich-moral, considerant á la enveja com un dels vicis capitals de la humanitat.

UN EXEMPLAR, RICAMENT ENCUADERNAT. DE LA MONOGRAFÍA Y FOTOGRAFÍAS DE SANTA MARIA DE RIPOLL, y una suscripció gratuita permanent, desde lo primer número, al *Butlleti* mensual ilustrat, que publica l' Associació d' excursions catalana, oferta de la mateixa Associació, al autor de la mellor Memoria histórico-topográfico-artístico-científica del poble y terme de Vallfogona de Riucorp y de una extensió equivalent á 20 ó 24 planas del *Butlleti* esmentat, en lo qual y, d' acort ab la organísadora del certámen, se reserva publicarla l' *Associació d' excursions Catalana*.

NIVELL DE PLATA, ofert per l' iniciador, al artista que presenti lo *plano* mes adequat pera monument biblioteca, que reunint tota la bellesa y economía posibles, puga aixecarse en forma de templeŕ, dessobre una escalinata, en una plataforma de 20 metros de longitud per 20 de latitut.

S' adjudicarán també dos accéssits á est premi, consistentes en una *llapidera d' or* y un *cartabó de plata*, ofertas respectivas del Rnt. Sr. Rector y Magnífich Ajuntament de dit poble.

Composan lo Jurat literari, los Srs. D. Frederich Soler, D. Felip Jascinto Sala, D. Francisco Maspons y Labrós, Don Joseph d' Argullol, y D. Francesch Matheu y Fornells; y l' artístich D. Lluís Domenech, D. Heribert Rumeu, D. Salvador Sanpere y Miquel, D. Joan Flotats y D. Joseph María Folch y Brossa.

Las composicions y planos, deurán esser remesos abans del 21 del próxim Agost, al local de l' ASSOCIACIÓ, Paradís 10, 2, acompanyats d' un plech clós, que contindrà lo nom del autor y en la carpeta lo títol y lema del treball.

Barcelona 15 de Juliol 1879.—Per A. de l' A.—Lo President, Eduart Támara.—Lo Secretari 1.er, César August Torras.

NOVAS

A RENAISSANCE te la major complasencia en publicar, en aquest número, degudament autorisada, las poesías que guanyaren primers premis en lo certámen del *Rat-Penat* de Valencia. A est fi retirem gran part del original que teniam preparat per aquest número.

La imprenta y llibrería «del Magisteri» de la Ciutat de Reus, en la qual s' estampa l' acreditat periódich *El eco del centro de lectura*, á fi de que la Societat d' aqueix no n puga pendre una part activa en la solemnitat literaria que 'ls admiradors del ilustre catalá Dr. D. Vicens García desitjan celebrar en Vallfogona, regalará á la mentada societat una edició de las poesías mes notable de García, pera ser repartidas entre 'ls qu' assistescan á honrar sa memoria.

S' anuncia, que l' ilustre Comte de Puymaigre está preparant la publicació d' una colecció de cants populars dels pobles románichs, traduïts y anotats, y ab lo text á la vista. En ella, composta d' uns sis volums, veurán la llum las cançons portugueses, catalanas, italianas, sicilianas y castellanas.

També reproduhirá la colecció ja agotada dels Cants populars del *pays messin*. Aquest ram de la literatura está, donchs, d' enhorabona.

Los distingits escriptors catalans Srs. D. Salvador Sanpere y Miquel y D. Andreu Balaguer y Merino han sigut nombrats acadèmichs corresponents de la Academia de la Historia á Madrid. Los felicitem per tant merescuda distinció.

La *Societat dels Félíbres de Paris*, que presideix l' honorable Baró de Tourtoulon, sabi apologista del Rey D. Jaume I, ha acordat celebrar en la ciutat de Sceaux, (departament del Seine) durant lo mes de Septembre pròxim, unas festas en honor de *Florian* (1755-94) y á est efecte ha obert un *certamen en llengua d' oc*, qual programa conté los premis següents:

Primer premi: un busto de barro del escultor Amy, á la millor composició sobre *Florian á Sceaux*.

2.ª premi: una obra inédita del escultor Truplieme, á la millor composició relativa al *Felibrige*.

3.er premi: un quadre de flors del pintor Grivolás, á la millor *Oda á París*.

4.^t premi: una medalla de plata, á la millor composició en prosa provensal, *qüento*, *novela*, etc.

5.^t premi: altre medalla de plata á la millor *traducció en vers libre de la fábula de Florian*, «la mona qu'ensenya la llanterna mágica.»

Se concedirán altres recompensas suplementarias.

Los plechs tancats deurán dirigir-se ab lo nom, direcció y lo lema repetit á dit Sr. President, (11 rue Caumartin-Paris) avans del 10 de Septiembre vinent terme improrogable.

Tots los dialectes meridionals serán admesos en lo concurs.

Podem comunicar á nostres lectors que la conservació del claustre románich del monastir de San Pau del Camp d' esta ciutat, es ja un fet, puix lo Govern acaba de dictar una Real ordre, en que l' esceptua de la venda. Deuse aixó á las activas gestions del insigne patrici y diputat catalá Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, sempre amant entussiasta de las glorias de Catalunya; qui ho acaba de comunicar á nostre amich D. Andreu Balaguer y Merino, inclohentli la carta del Excm. Sr. President del Consell de Ministres y Ministre de la guerra, en que li participa la satisfactoria resolució donada al assumpto.

Diu *La Publicidad* que está acordat lo tirar á terra lo bellíssim claustre y porta románica de l' antigua colegiata de Sta. Agna, pera donar lloch al projecte, ja formulat en planos, de aixamplar l' iglesia actual.

Quan tot just retornats, del temor de que succehís altre tant ab los claustres de S. Pau, créyam passada la mala ventada que per nostres monuments ha corregut aqueixos darrers temps, héus aquí qu' hem de dar una volta més lo crit d' alerta en favor d' altre joya artística, amenassada per un zel mal entés y per sobras d' indiferencia envers los recorts del passat.

Es desesperant lo qu' está succehint; las corporacions de carácter privat, la premsa y 'ls particulars han d' estar continuament vetllant pera evitar profanacions artísticas, que continuament s' intentan, y que son més d' estranyar per part dels quí, representant l' esperit tradicional, haurian de ser los primers en guardar carinyosament tot lo que porta 'l segell de la pietat de las generacions que foren. Un monument no es tant sols una combinació de materials més ó menys artística: es un testimoni fidel dels passats; una página que guarda 'ls recorts de nostres pares, que no podém esquinsar sense ser desagrahits. Com se vol que 'l poble respecte los grans monuments del art y de l' historia si 'ls que tenen més obligació de donar exemple, deixan que 's perden miserablement?

Creym que, com sempre, nostra digna Comissió de Monuments sabrá cumplir ab energia y activitat l' objecte de son institut, oposantse per tots los medis legals que té á ma, á la desaparició del claustre y de la integritat de l' iglesia de Sta. Agna, així com no dubtém que la secundarán totas las associacions artísticas y científicas de nostra Ciutat, que tant bè saben interpretar l' esperit del progrés veritable.

Hem rebut lo discurs llegit per nostre distingit col·laborador lo Rvnt. P. Fidel Fita en l' acte públich de sa admissió com á indivi-

duo de número de la Real Academia de l' Historia. Tracta extensament ds la vida y escrits del Cardenal *Gerundense* Joan de Margarit celebre en lo regnat de D. Joan II, en especial de sas obras històriques en la part referent á la població de l' *España primitiva*. Com á appendix acompanya al treball l' obra inédita de Margatit titulada *Templum Domini*. Finalisa 'l folleto la erudita contestació del ilustrat académich Sr. Saavedra, quí, al dirne de l' idioma en que ha escrit algunas de sas obras lo P. Fita *nuestra comun lengua catalana*, manifesta ben bé lo plaher ab que ostenta ser, com lo novell académich, digne fill de Catalunya.

Mentres doném al Sr. Fita la mes afectuosa enhorabona, nos reservem ocuparnos extensament de son indicat treball académich.

La *Ilustracion Española y Americana* ha portat lo retrato del ilustre catalá D. Joaquim Gatell y Folch, qui, seguint las petjadas del no menys célebre Ali-Bey, ha ocupat molta part de la seva vida en l' exploració del reyalme del Marroch, aprofitant la circumstancia d' haver entrat al servey del Sultan d' aquell país. La Societat de Geografia de Madrid, que fa algun temps reparteix als subscriptors de son Bolletí las Memorias fetas durant sos viatjes per Gatell, está ocupantse en recullir, pera publicarlos, los demés treballs y notas fruyt de sas expedicions.

Sabém també que l' *Associació catalanista d' excursions científicas* está preparant una vetllada en honor dels dos indicats eminents excursionistas Ali-Bey y Gatell.

Duas obras han visitat aquesta Redacció que mereixen menció immediata y especial, perque las duas son estrangeras y destinadas á propagar noticias de la nostra literatura en los paissos en que respectivament han sigut publicadas.

Conté la 1.ª una correcta traducció francesa de la Memoria que llegí fa dos anys y mitg en la Academia de Bonas lletres lo Sr. Rubió y Ors historiant los orígens del actual renaixement y demostrant, en contra de lo afirmat á París en un acte públich per Mr. Paul Meyer, que fou anterior de molt al de Provensa y per lo tant, completament independent d' ell. N' es traductor, y autor á la vegada del elegant prólech en que s' estudia á grans pinzelladas l' orígen de la felibrería y son estat d' avuy, Mr. Charles Boy, membre de la Societat de llenguas romanas, de la Societat literaria de Lyon etc. Al empendre y donar á llum Mr. Boy la versió del notable estudi del Sr. Rubió y Ors no sols ha fet un servey, molt d' agrahir, á la nostra literatura, difundint la noticia de las principals obras y escriptors de son primer período, sino que ha donat provas d' un esperit d' imparcialitat y de justicia que contrasta ab la manera de procedir dels qui han contribuít á fer neixe l' errat concepte á que ab inesplorable lleugeresa, doná la sanció de autoritat y de sa fama Mr. Meyer desde la cátedra del Colegi de Fransa.

La segona obra á que havem aludit es italiana, publicada á Nàpols y conté diversos estudis sobre la antigua literatura catalana, ab un apéndice especial sobre en Montaner y 'l test original, ab la traducció dels capítols VI fins al XXVIII, ab dós inclusius, de la célebre crónica escrita per aquell, ó sia la part referent á D. Jaume 'l Conquistador. L' autor es Enrich Cardona, dintingit publicista napolità, autor de varias obras literarias y jurídicas, algunas d' ellas, premiadas per importantíssimas academias d' Italia. Com indica son nom y reconeix l' autor, sa família, si be establerta en la península

fa tres ó quatre cents anys, es nativa de Catalunya, per hon se demostra una vegada mes la veritat del refrá catalá: *la sang may se torna aygua*. Lo Sr. Cardona no s'ha proposat mes objecte que 'l de cridar la atenció de sos compatricis sobre una literatura tant poch apreciada com digna de serho, estimuland aixís ulteriors y mes trascendentals estudis. L' autor á qui segueix principalment es Mr. Camboliu, qui, junt ab lo nostre Pers y Ramona, han sigut fins ara los únichs que han intentat escriure la historia de la nostra literatura. Esperem que 'l desitj del escriptor italiá se complirá, y que son llibre despertarà la afició dels doctes italians al estudi per ell emprés, dels quals tenim dret á exigir en nom de la confraternitat, que 'ns dongan á coneixe las riquezas literarias que de nósaltres conservan sens dubte en sos antichs arxius y bibliotecas.

Ha sortit cap á Suissa lo digne President de l' *Associació d'excursions Catalana* D. Ramon Arabía y Solanas, invitat per los Clups Alpíns pera concorrer al gran congrés internacional que aquellas corporacions científicas, celebrarán dintre pochos dias.

En l' acreditat establiment del Sr. Parés hem tingut ocasió de admirar dos bellíssims cuadros al oli del Sr. Alfaro. Representan dos paissatges de las voreras del Llobregat y son notables per sa estraordinaria frescura y forsa de llum.

Hem rebut lo *Cartell del Centre agrícola del Panadés* en lo cuart any de sa instalació. Ofereix nou premis al treball y á la virtut pera adjudicarlos lo dia 1.er de Setembre próxim. Es digne aquesta convocatoria de la dels anys anteriors. Sia nostra mes corral enhorabona pera 'ls fills de Vilatorrada que aixís honran y enalteixen la classe trevalladora.

En l' últim número de *L' Escut de Catalunya* semanari catalá ilustrat que veu la llum en aquesta ciutat hi hem vist reproduhit l' hermós cuadro de D. Francisco Masriera *La Esclava*.

En lo teatre de Novetats tingué lloch lo matí del 20 del present la repartició de premis del certamen *La Bordadora*. S'obrí la sessió ab un magnífich discurs de la primera de nostras poetisas catalanas la Sra. D.ª Josepha Massanés de Gonzalez que fou molt aplaudit, s'obriren despres los plechs que contenian lo nom de las senyoras premiadas per sos labors y á continuació lo nom de las que ho foren per sas obras literarias resultant serne en aquesta secció per obras escrites en nostra llengua D.ª Dolors Moncerdá de Maciá ab premi y D.ª Victoria Penya de Amer y D.ª Agna de Valldaura, ab accéssits. Ab un discurs de gracia de la Sra. Pascual de San Juan llegit per D. Joaquim Rubió y Ors termená la festa sent tots los treballs que 's llogiren molt aplaudits.

S' han estrenat darrerament en lo teatre del Odeon *Lo ball d' en Serrallonga* de D. Victor Balaguer, arreglat á la escena per D. Jaume Piquer; y en lo *Jardí Asiátich* lo cuadro dramátich *La creu del terme* y la comedia *Un mestre per segons fins* las duas de D. Sebastiá Gomila.

S' está repartint entre 'ls Srs. Adjunts dels Jochs Florals lo volum corresponent al any present. Conté tots los treballs premiats y forma un llibre de 472 planas.

D. Joseph O. Molgosa, havent agotat la primera edició de son drama *El siti de Girona* ha dat á la estampa la segona.

Ha come isat á sortir un diari catalá no polítich titulat *Lo Tibidabo*. També 's publica á Reus un nou setmanari.

Publiquém á continuació estractantlo 'l cartell del Colegi Mercantil pera 'l certámen que celebrará 'l dia 24 del proxim setembre.

Un exemplar caligráfic de la composició premiada ricament encuadernat en ébano or y plata ab lo nom del autor grabat sobre una planxa de plata, al autor de la mellor poesia que cante un fet histórich del Principat, anterior al sigle actual.

Escut del Colegi d' or y plata entrellassat ab los atributs del art dramátich, á la mellor obra dramática en vers y representable.

Una flor natural ab un elegant llas en lo cual hi haurá brodat lo nom del premiat, á la mes notable poesia cual assumto 's deixa al franch arbitre dels poetas.

Una viola de plata y or á la millor poesia festiva.

Una acuarela del reputat pintor D. Manel Alzamora al millor treball en prosa baix lo tema «Influencia de las bellas arts en la industria»

Un cuadro al oli del distingit artista D. Joseph Masriera, al mellor cuadro ó collecció de cuadros en prosa, de costums catalanas de ciutat del sigle actual.

Las composicions serán enviadas, com es de costum en altres certámens fins al 8 de Setembre próxim, al carrer de Moncada, 25, principal.

D. Antoni Urgellés nos ha enviat sa última obra musical. Es aquesta una sintonía fúnebre pera piano dedicada á la memoria del celebrat poeta catalá D. Francisco de Sales Vidal. Conegut lo valer artístich del Sr. Urgellés, son per demés los elogis.

A fi de celebrar ab tot lluhiment las festas en honra del Dr. Garcia, Rector de Valfógon y aplegar recursos pera lo monument projectat, la junta organitzadora nos ha enviat desde aquell poble una atenta comunicació pregantnos que obrim en las planas de nostra *Revista* una llista de subscripció. Gustosíssims la obrim donchs, pregant á nostres subscriptors que vulgan contribuir á tan patriótica solemnitat.

Aconteixement veritablement important y de molta trascendencia, pera la prosperitat de las lletras patrias ha sigut la repartició de premis en lo certámen celebrat últimament per *Lo Rat-Penat*, societat de amadors de les glories de Valencia. Lo teatre Principal de aquella ciutat estava decorat ab molt gust. Al entrar las senyoras rebudas per una galant comissió de socis eran obsequiadas ab rams de flors. En los ànguls del escenari se destacavan las imatges de quatre insignes valencians: Ausias March, Lluís Vives, Vicens Ferrer y Joan de Joanes.

D. Vicens Pueyo alcalde de Valencia obrí la sessió; á continuació lo president de la societat D. Felix Pizcueta, pronunciá un bellíssim discurs, parlant dels propòsits de la societat, fent una breu ressenya del origen dels Jochs Florals y de la part que prengué Valencia en aquesta institució. Doná lectura lo secretari de la societat Sr. Reig y Flores de una breu memoria dels actes de la mateixa en lo primer

any de sa existencia y 's procedí á obrir lo plech que contenia 'l nom del autor premiat ab la flor natural. Resultá esser D. Teodor Llorente qui feu entrega de la flor, consistent en una magnífica rosa, á sa filla la senyoreta D.ª Maria Llorente y Falcó bellíssima noya de catorze anys que per primer cop presidia aquesta poética festa. La elecció fou saludada ab grans aplausos que continuaren fins que la Reyna de la festa ocupá son lloch.

De la poesia del Sr. Llorente *A la Reyna de la festa* 'n doná lectura D. Carles Testor.

S' obriren despres los plechs corresponents á totes las obras premiadas per lo següent orde: Los quatre accéssits á la *flor natural*, los han obtingut los Srs. D. Rafel Torromé, D. Artur Masriera, D. Artur Gallard y la Sra. D.ª Lluïsa Duran de Leon.—*Lo brot de l'lorer de argent* D. Constantí Llombart per un estudi titulat *Los fills de la Mortaviva*.—*Lo brot de l'lorer de argent* (pintura) no s' adjudicá. Accessits D. Cecili Plá y D. Francisco Garcia March. *Lo pensament de argent* (escultura) D. Antoni Yerro: accéssits D. Carmel Farinós y D. Rafel Atche.

Los premis extraordinaris foren distribuïts de la següent manera: *Joya de argent*: premi D. Vicens Galiana, per una biografia de Guillem de Castro; accéssit: D.ª Josepha Pujol de Collado per la biografia de Ausias March.—*Rosa de argent*, premi: *Lo tribunal de las ayguas*. D. Joan Reig y Flores.—*Ploma de argent*, premi: don Lluï Tramoïeres, accéssit: D. Ignasi Farré y Carrió.—*Flor de argent*, premi: estudi sobre Ausias March, D. Joaquim Rubió y Ors.—*Copa de argent sobredaurada*, premi: *La llotja de la seda*, Don Manel Carboneres.—*Rat-Penat de argent*, premi: *Lo crit de Deu*, D. Cristòfol Pascual y Genis; accéssit: D. Victor Iranzo.—*Mandolina de argent*, premi: *Lo Rat-Penat*, D. Rafel Ferrer y Bigné. Accéssit: D. Victor Iranzo.—*Lliri de argent*, accéssits: D. Rafel Torromé, D. Joseph Verdú, D. Joan Manel Casademunt.—*Flor de argent* premi: *A las Bellas Arts*, D. Jascinto Labaila, altre premi, D. Rafel Torromé. Accessits: D. Joseph Martí y Folguera, D. Artur Masriera.—*Lira de argent sobredaurada*, premi: D. Ricardo Cester; accéssit: D. Francisco Fayos.—*Premi de D. Joan Peyró*, premi: D. Rafel Torromé, accéssit: D. Joseph Bodria.—*Panoplia ab fletxa dels vallestes del Rey en Jaume I*, premi: D. Joseph. M. Martinez y D. Joan Reig y Flores. Accéssit: D. Joseph Puiggarí.

Termená la sessió lo Sr. Arcalfe pronunciant un oportú discurs en valenciá que com tots los treballs fou molt aplaudit.

LA RENAISSANCE que ja oportunament felicita á tots los escriptors premiats, repeteix avuy sa entusiasta enhorabona fentla estensiva á la *Societat de amadors de les glories de Valencia*, composta de germans nostres per sa sanch, son esperit y sas aspiracions.

Nostre benivolgut company de catalanisme *Lo Diari Catalá*, ha sigut condemnat per lo tribunal de imprenta é 25 dias de suspensió. Ho sentim de cor.

S' ha posat á la venta un tomet en catalá titulat *Escursió á la montanya de Montseny*. Aquesta curiosa guia escrita per un propietari de la vila de Breda que amaga modestament son nom, ve acompanyada de la traducció castellana y francesa.

Lo Polybiblion anuncia una nova revista filològica qu' exirà á llum cada mes desde 1880, baix los auspicis y ab la colaboració dels

Doctors Bartsch, Bhügel y Neumann, tenint per títol: *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*. Lo primer número de mostra se publicarà per tot lo mes d'Octubre del present any.

Lo felibrige, en la reunió que la Mantenencia del Lenguedoch ha celebrat lo dia 25 de Maig prop passat elegí: *Assessor* á Gabriel Ajaïs de Beziers; *sindich* á Camilo Laforgue, de Querante; *Vice-sindichs* á Albert Arnavielle, de Cerci-la Tourre, Frederich Donna-dieu, de Beziers y Achile Mir de Carcassona, y *Secretari-tresorer* á Anfos Roque-Ferrier, de Montpellier.

Lo llibre del últim certámen literari (*Cartabéu de santo Estello*) será dividit en 2 parts: una que será la narració de la reunió de Santa Estrella de 1877 y altre de las festas llatinas de 1879; l'altre de las obras premiadas per la Societat de llenguas románicas y per lo Filibrige, que veurán la llum respectivament en 1er de Septiembre y 1er de Novembre próxims.

SUMARI

S. SANPERE Y MIQUEL.	Noticia sobre 'l moviment històrich en la Balear menor..	49
RAMON ARABÍA SOLANAS.	Los Clubs Alpíns y las Asociacions d' excursions.	64
TEODOR LLORENTE.	A la Reyna de la festa.	78
CRISTÓFO. PASCUAL Y GENÍS.	Lo crit de Deu..	81
RAFAEL FERRER Y BIGNÉ.	Lo Rat-Penat.	84
JASCINTO LABAILA.	A les belles arts.	88
RAFAEL TORROMÉ.	Al inmortal Ribera.	92
A. BALAGUER Y MERINO.	Bibliografía.	95
J. SARDÁ.	Id.	98
	Certámen literari-artístich en honor del insigne poeta Dr. Francesch Vicens García Rector de Vallfogona en lo 256 ^a aniversari de sa mort.	104
	Novas.	106